

משך חכמה

בראשית

שנה. ר' אליעזר סבר מתשרי נברא העולם וזה קור
שכספר ילירה ור"י ססבר בניסן וכן בכמה מקומות
ר"א סבר דהמרכזה עיקר וכמו דאמר (תענית ט"ז) כל
העולם כולו מימי אוקינוס כו' ור"י אומר ממזל
וכו' אולם מלאנו שנחלפו שיטתם במדרש משלי היכן
החכמה מליה ר"א אומר בראש ר"י אומר בלב עיי"ש
ולגבי החכמה הלב באמצע דכליות יועלות והבין:

תדשא הארץ. אמרו ז"ל ואטוהו הוי דומה לו מה
הוא רחוס וחנון כו'. כן מלאנו אלל הבריאה
כמו שאמר המפורר ועד לא כל מי הוכן לכלל כו'
שלש ימים הראשונים אז הכינוסם לאחרונים לכן גם
בארם דרש ר"א הקפד בירושלמי לא יקח אדם בהמה
ועוף אלא א"כ התקין להם מזונות כמו שהשי"ת הצמיח
כל דשא ועשב וילך מאורות ואח"כ ברא ח' ועוף.

ואת כל העץ וכו' דייק פה בלשון כל העץ ולא
עץ פרי כמו בתחילה בליווי. מפני לרמוז על
אחריו שטעם עלו ופריו שוין והוא עץ פרי. והוא עץ
הדעת לחד מ"ד שאחריו היה שאותו לא נתן לאכלה ודו"ק.
נעשה אדם בללמנו האלם האלקי הוא הבחירה
החפשיית בלי טבע מכריח רק מרצון ושכל חפשי. והנה
ידיעתו יתברך אינה מכרעת הבחירה כי אין ידיעתו
באה נוספת כידיעה של בשר ודם הבאה מהחושים רק
היא עלמותו יתברך וכמו שכתב הרמב"ם והנה אס כי
אין ביכולת בני להבין איך הוא כי אילו ידיעתו הייתי
רק זאת אנו יודעים שלהבחירה החפשיית הוא ממלאם
האלקות שהשי"ת מניח מקום לברואיו לעשות כפי מה
שיבחרו ושלל ממשפליהם הגזירה וההחלטה בפרטיות
ולכן אמר אל לבו נעשה אדם בללמנו. פירוש שהמורה
מדברת בלשון בני אדם שאמר גניח מקום לבחירת
האדם שלא יהא מוכרח במפעליו ומחויב במחשבותיו
ויהיה בחירי חפשי לעשות טוב או רע כאשר יחפון נפשו
ויוכל לעשות דברים נגד מזגי טבעו ונגד הישר בעיני
ד' ולכן מדבר בלשון רבים כאשר בכ"מ לשון אלוהות
לשון רבים וכמו אשר לו אלקים קרובים אליו וכן כל
לשון מרות כמו שפירש"י. פ' וירא על קרא דכאשר
השעו אותי אלקים כו' יעו"ש ועיין ירושלמי סוף פ' הוראה.
וזה כוונת רבותינו במדרש ר' אמי אומר בלבו נמלך
משל למלך שבנה פלטרין ע"י אדריכל ראה
אוחה

בראשית תרגם יונתן בחוכמא ברא עלמא
ויעו"י ברמזין וזה דברי הגמרא סנהדרין ל"ח

זו מידתו של הקב"ה שברא את כה"ע בחכמה.
ונראה להסביר עפ"י מה שהביא בספר עה"ק בפרק
ח' מחלק היחוד, ז"ל הקדמונים, אין סוף הוא שלמות
מבלי חסרון וא"ת שיש לו כח בלי גבול ואין לו כח
בגבול הרי אתה מחסר שלמותו כו' ואני מוסיף שהרי
מובן שמה שיש להא"ס לברוא דבר בגבול בתכלית גם
זה הוא בלא גבול שהרבה גבולים לבלי תכלית הוא
בכח אין סוף לברוא מבלי גבול. רק שצדק בכח
הגבול הזה הנברא ולפי"ז נסביר סוד המוחין כי המחשבה
וההסבס מאין סוף לברוא מליאות גבולי וגם זה יתכן
לבלי גבול באופנים אין מספר זה נקרא כתר ולכן
נקרא אין שעדיין בזה אין גבול והוא נעלם בהשגת
שום נמלא ואח"כ נשכח לעשות גבול מן הגבולים
אשר לב"ת כח זה נקרא חכמה כח מה וכשכח בגבול
זה אשר המליא הנמלאים כפי מה שהם הוא בינה דמינה
איתבני עלמא ובאר בזה הגבול מחמת שהיה ערב
לו וכמאמרם במ"ר דין הגיון לי כו' זה המתקיות
והנעטם שערב להא"ס בגבול זה יותר ממשאר הגבולים
הוא נקרא דעת לשון חיבור שמחובר חכמה לבינה
וקן תרי רועים דלא מתפרשין לכן דעת לית בחושבן
ועשר ולא אחד עשר כדברי הס"י וזה מכוון דברי
שלמה בחכמה יבנה בית ובחכמה חכונן ובדעת חדרים
ימלאו וזה חכמה בנתה ביה חלצה עמודיה שבעה שם
בגמרא החבונן כל זה ביאור נכון לפי דעת הקדמונים.
יום אחד. אומר אחד ולא ראשון לפי שראשון ושני
הוא על דבר המתחם זה לזה ומגביל זה נגד
זה והנה הבריאה של אור ראה שאין העולם כדאי
להשתמש בו גנוז אי"כ הבריאה של אור שנברא ביום
ראשון היה במדרגה גבוהה מבריא העולם לפי מלכה
בעולם הזה לכן אומר שהוא רק יום אחד שהוא אחד
במדרגתו ובמלכו ואינם מסודרים זה נגד זה. ופשוט:
בספר ילירה. עולם. נפש. שנה. עולם מלאנו פליגי
ר' אליעזר סבר עולם מאמליעתן נברא

ור"י אומר עולם מן הדרין נברא [יומא דף נ"ד עיי"ש].
נפש. מלאנו לר' אליעזר (בעגלה ערופה דף מ"ה)
דחולד טולר מטיבירו עיי"ש ות"ק פליגי דמרשאו נברא.

משך

בראשית

חכמה

וחשבון כו' ולא אכיל ואם אחר האדם לאשתו כי השי"ת נזה לאכול מן הגן אף שלא כוונה למנוח מכל מקום היה קיומה מגין שלא לאכול מעץ הדעת אבל כיון שלא אחר לה במלכות השי"ת לאכול ולא קיימה המלכות וכדברי הרא"ה באוכל מנה וכבר שהוא חול לא ילא וכמו שלא זכרה חוה הצווי רק בלא מעשה לכן לא הגין עליה ועברה הלי"ת ודו"ק:

אעשה לו עזר כנגדו פירוש עפ"י מה דליתא בזכרות ח' שלשה כו' פנים כנגד פנים האיל ודברה בן שכינה אדם דג נחש ולכן נתאווה לכן הנחש (כמו"ש במדרש) וזה כנגדו פנים כנגד פנים ומלאתי כעין זה בזה"ק פ' תזריע.

תרנום: ע"כ יעזוב בית משכני אצוה ואמ"י דמכל עריות אדם שוכב עם אמו ואב עם בתו בסוף קידושין. **לא** מות תמותון כי יודע אלקים כי ביום אכלכם ממנו וכו'. הענין מובאר כי הנחש בא במושלל לאחר להם כי אין כונת הבורא לבלי אכול ממנו רק רטנו שתאכלו ממנו ואז תבואו להתקרבות לאלקות בענין נפלא להתגבר על הרע ולבטלו. ואך רטון השם הוא כי מאהבת המושכל והחשק להתקרבות אלקות לדעת טוב האמיתי תעשו זאת במהירות נפש וחפץ אבדת החיים הזמני והנלחי רק כדי לעשות להתקרב לאלקות ואז תלחיו ותשכילו ולכן נזה לכם שאם תאכלו תמותו ואעפ"כ כל מה שאומר בעה"ב עשה. חוץ מלא ממחילתי (כמו שפירשו המחברים) ואין לנו משגיחין בבת קול ומוסרין עלמם באבדות שני העולמים רק בשביל החיל כבוד אלקים והתקרבותו וזה על דרך עבירה לשמה והוא באמת חפץ השם האמיתי וזה שאמר לא מות תמותון. פירוש לא כאשר אתם דוברים רק מות תמותון פירוש שתמותו עלמיכם (ובמאמרם ז"ל כל הממית עלמו על ד"ת) כדי להשיג התקרבות לאלקות האמיתית וזה כי יודע אלקים כי ביום אכלכם ממנו כו' שהוא חפץ האמיתי מהשי" [ואפשר יודע לשון אזהב כמו כי ידעתי את אברהם] ולבסוף כאשר אכל התחבא ונתרחק מאלקים וזה שאמר הבורא אליו אשר לויתוך לבלתי אכל ממנו שזה הוא חפצי האמיתי ושלמות רטוני לא כאשר הערימך הנחש ודו"ק. —

ארבעה מתו בעטיו של נחש. פירוש דהוא החיל להטעות האדם ללכת אחרי המורגשות

המוחששות ולא אחרי המושכלות כמושי"כ המורה פ"ב מח"א. והנה כאשר יחיה האדם השלם ולא ימות ולא תתפרד הרכבתו בהרכבת הגלגל אז יעשו אחר המוחש בראותם אותו נשתנה משאר המין האנושי וייחסוהו לאלקי וידמוהו שהוא ענין אלקי ולפי דעת המדרש היה הטעם

אוחה ולא ערבה לו על מי יש להתרעם לא על אדריכל הוי ויתעצב אל לבו כי בבחירת האדם החפשיים הוסיפו לעשות רע לכן נחש ד' על האדם הבחירי אשר עשה ובמשל האדריכל לפי דרכו הוא כח האלקי המלאמס לתת מקום לבחירתו להיות חפשים ולבחור כאשר ירלו והמקובלים ומהם הרמזין דברו בזה נשגבות ויוצנו לפי דבריו ודו"ק.

וירא וכו' והנה טוב מאוד לא כתב וירא אלקים על האדם בפרט כמו בכל הנבראים רק כללו בכל אשר עשה בזה רמזו סוד הבחירה שאין הידיעה מכרחת הבחירה לכן בכל הנבראים כתיב וירא אלקים כי המה טבעיים והראיה הוא כפי מה שהוא וכן יהיה לעולם אבל האדם אינו בטבעו רק בבחירתו ובחירתו מתחלפת והראיה לא תכריחו והגם כי כבר כתוב וירא בכל הנבראים בפרט. כתב וירא על הכל אחר בריאת האדם שעי האדם מתעלן כולן שבעושה רטנו של המקום יתברכו כולם בגללו עד שאמרו שמוכיפין כח בפמליא של מעלה והכוונה בכל הנבראים כולם ואז ע"י האדם המה טוב מאוד שנתוסף בהן מעלה וזוהר יתר מכפי בריאתם ודו"ק.

רפ"ז יתבאר דברי המדרש נמלך במלאכי השרת כו' גילה להם שהלדיקים עומדים ממנו ולא גילה להם שהרשעים עומדים ממנו וכו' שידעת השי"ת אינו מכריח הבחירה כמו שהבאתי בשם הרמב"ם וידיעת המלאך מכריח לכן לא גילה להן רק הטוב שעליו מוכרח האדם קלט וכמו שאמרו הקב"ה עוזרו והבן: **לאמר** מכל עץ הגן אכל תאכל לאחר זו גלוי עריות שנאמר לאחר הן ישלח כו' (סנהדרין

נ"ו). פירוש. דסופא דקרא ואת זנית כו' ותחניפי ארץ בזנותך כו' וימנעו רביבים ומלקוש כו'. אשה זונה כו' ואמר בספר פ' קדושים ולא תזנה הארץ מזנים הן הפירות. ר"י אומר הרי הוא אומר ותחניפי ארץ הרי ענשו של דבר שהפירות מזיני ועלירת גשמים ואין ראויים הפירות לאכול לכן נזה עליו לאחר מכל עץ הגן אכל תאכל. שיראה שלא יזנה בעריות כמו שפירש להלן על כן יעזוב האדם כו' ודבק באשתו ולא באשת חבירו שאז תזנה הארץ והפירות לא יהיו ראויים לאכול ולכן נזה עליו שיראה שיאכל מכל עץ הגן ולא כמו שהיה דבור המבול שמחטים נעשו זנין יעוין ירושלמי כלאים ובמד"ר פ' כי"ח ודו"ק: וכן הוא בסדר עולם יעו"ש ומיוסף מזכרת ארנו מכל השבטים שלא זן עיניו מהערה

מכר עץ הגן אכול תאכל פירוש הוא מזה להחיות נפשו ולהנות מפרי הגן וכמו

דאמר סוף ירושלמי דקדושין עתיד אדם ליתן דין

משך

בראשית

חכמה

5 ג

מאכל אדם. הוא חילו לא הסית נתעלה לגדול שלמותו על שאר בע"ח והיה מאכלו מאכל אדם ודו"ק: – וא"ר האשה אחר הרבה חרבה וכו'. הנה בעת הווי לאדם אז היה טרם יצירת חוה כמבואר בכתוב רק היתה בגדר המוטלחוב שמלווין את האב על הבנים ועוד מה שנתנה לו לאכול היה בגדר לפני עור שהכשילה אותו מה שהיה מזהר מפי השי"ת לכן על החטא עלמו מה שלא שמרה הווי שגלטותה ממולידה הוא אדם שממנו לוקחה נתקללה בלעז גדול בניס ולידתו. ומה שהכשילה אדם נתקללה בהוא ימשל בך. ועל אדם היה ג"כ החטא כפול. שגלטו להזהיר את בניו והנלקחין ממנו. והוא שמע לקול אשתו. וזה אשר לוייתך לאמר. פירוש לאמר לאחרים ואכלת בעלמך ודו"ק: ימשל בך הוא שהוא יהיה הון ומפרנסה ומידו תקח מחסורה וזו היא הממשלה עליה.

וא"ר אישך תשוקתך כו'. בגמרא עירובין דף ק' חשיב עשרה קללות שנתקללה וחשיב מודה לכל אדם דאסירה לבי תרי. הכוונה שאינו מדבר ממה שאסור מלד הדת וה"ו מלות רק חשיב כולוהו מילי אשר הם מסוג הנמוסי והדרך ארץ לא וחשיב. וא"כ מלד הטבע והנימוס שאשה אסורה לשנים והאיש מותר לישא הרבה. דאם אשה תנשא לשנים יבטל יסוד העולם כי יאבד הייחוס לא ידע אביו את בנו ומי הוליד ויהרס כל מוסדות היסוד כי מי יעמוד על זרע בני בלי שם ומפני זה אמרו דשכיבת חמותה אינה אסורה דלפי רעיון המוסרי של הברייתא פ"ק דסוטה היא נתנה עיני' כו' ומה שצידה נטלוהו ממנה הוא מה שהיא נאסרת לבטלה הרי למד בקור"ח דשכיבת חמותו מוסרתו באשתו וכמו דילוף בקור"ח (יבמות ל"ה) אבל לטעם זה הוא דזה רק דסוטה נאסרת משום שיבטל היחס כיוון שמזנית תחת בעלה לא יתודע יחס הבנים לאביהן אם כן בטל הקור"ח ולכן אינה נאסרת אשתו בזמנה עם חמותו ודו"ק: אבל קודם החטא היו עולים למטה שנים וירדו שלשה א"כ לא שייך זה שידע פ"ק את בנו ופשוט: ולכן בעבדים דלית להו חיים לכן אין להם אישות ודו"ק.

קניתי איש את ד' זה היה קודם החטא. והיה מחפץ הבורא שיהיו נלחם בחומר וך (כמו"ש הרמב"ן בפירושו) ואם כן אין התולדה להיוס קיום נלחי צמין כיון שהם קיימים באיש. לכן אמרה קניתי איש את ד' היינו שהגדלתי והוספתי במילואות ובצמין וזה שאמרו רז"ל דינו שגדלותו צמין ומילואות אותנו מן החטא שקודם החטא היתה רק לעזר אדם מביא חטין חטין כוסה כו' שלקיום המין לא היינו לריכים לה אבל אחר

הטעת הנחש שהטעם שהם ענין חלקי וכמו שאמר יהייתם כאלקים כו' וזה הסיבה ביאר ר' סעדיה גאון בספר האמונות לכן אחר על זה הנביאים לעולם יחיו וזה כונת הגמרא בענין של נחש פירוש עבור הטעת של נחש כי לולי זה היו ראויים לחיות ודו"ק.

ורצה הגלגלים החיים וקיימים לעולם הם אינם בעלי רצון לשנות מהלכם ולא ישנו תפקידם כדי שלא יפול עליהם הטעויות שהם מנהיגים ברעונם ולתת כבוד חלקים להם לכן כיון שהם מוכרחים אין הטעויות בהם שהלא רואים אנו שאינם ברעונם ומשועבדים לעשות רצון קונם שאינם בעלי בחירה לשנות הלוכם ממערב למזרח או מיום ללילה וכיו"ב וכמו שאמר אברהם אבינו בתחילת התבונה בטעויות העו"ג (עיו" סוף חליהו זוטא) אבל האדם הבחריי אם היה חי לעולם אז נפל הטעויות לייחס לו ענין אלוות לכן מוכרח להיות בן תמותה למען ידע כי אך הכל נדף הוא אחריתו רמה וידעו הכול כי ד' הוא האלוהים ותפשויות הבחירה היה ע"י עץ הדעת והדברים ארוכים.

ענין אחר בכונת הכתובים צפרשה זו כי הבורא נתן להאדם כל זרע זרע היא התבואה ופירות האילן למאכלו ולבהמה וחיה נתן כל עשב והבדיל בזה האדם ליתרון נפשו השכליית. כי יהיה מאכלו יותר זך ומרומם וע"ז נתקנה הנחש והיה ראוייה זאת הקנאה לכל חית השדה אך הנחש היה ערום מכולם ויוסיף דעת ויוסיף מכאוב ולזה בא כמתלהלה יורה חלים בלעז חוה האף כי אחר חלקים לא תאכלו מכל עץ הגן. והכוונה כי נתן האדם גן לעבדו ולשמרו וזה שלעג. אף כי אחר חלקים מכל עץ הגן לא תאכלו אעפ"כ אתם עובדים וטורחים בגן ולחדש לזרוע ולבלי הביא אוכל לפיכך ד' קלף ובזיון [והוא מאמר קלף וגמלא כ"ב רבות] ותאמר האשה אל הנחש לא כן חלילה מפרי עץ הגן נאכל ואף מפרי העץ אשר בתוך הגן לא מנע אותנו השם מהעדר המעלה אשר יחסר לנו כאשר מנע מפרכם כל פרי עץ רק מפני כי הוא מוזק לנו בטעמו ואף מנענו בו אחר לנו כי הוח ארסיי אבל אהבתו לנו כאב על בן אין דבר יקר ממנו אבל לכם לפי גסות טבעכם לא יאות לכם כל פרי עץ לאכלה לכן לא מנע ממכם הנגיעה בפרי עץ. ולכן כאשר נתקלל הנחש קללו עפר תאכל כל ימי חיך היינו שהוא קנא על פרי העץ ולכן אבד אף ירק עשב ועפר יאכל כל ימי חייו ולעולם אין לו רפואה אך לימות המשיח כמו"כ רז"ל במדרש והוא דאמר במשנה פ"ק דסוטה. אני אמרתי יהיה מאכלו

משך

בראשית

חכמה

אחר החטא היא מקיימת המין האנושי, ולכן קרא שמה חוה כי היא היתה אם כל חי ר"ל היא הראשונה שמקיימת המין והבן:

ויבא קין מפרי האדמה כו', ואל קין כו' הנה כפי המבואר בירושלמי כבורים דבש מקרי פירות כמו תמרים, ובדבש כתוב קרבן ראשית תקריבו אותם כו' לריח נחוח, לכן לא שעה אל מנחת קין שהביא מפרי האדמה דגם בן נח בצמח ידי' אסור בשאור ופשוט. יעוי' בירושלמי ריש ע"ג ע"ג וותרנית היא כו' וקטר מחמץ תודה והענין מושכל כי לא צמר השם בהקרבן כי אם בהשתתף כעשה האדם בזה כמו בעל חי שהאדם טורח בטפולו וגדולו, לכן אסרה תורה מחוסר זמן שכיון שגודל והוא נגמר מהטבע בלבד לא ירלה, וכן הפרי כיון שגדולו נגמר מהטבע בלבד בלא מעשה האדם לא ירלה לריח נחוח לפני השי"ת לכן לא ירלה למנחה רק כולת חטים או גרש כרמל שנשתתף מעשה האדם וכן יין ושמן שהכול בא במעשה האדם, ודובשא דתמרי ואשר פירות המושקין היוצאים לא חשיבי כדאמר פ' כילד מצרכין דמצרכין עליהן שהכל ואכמ"ל לכן גם בתורת בן נח כן דפרי לא ירלה לריח נחוח ודו"ק:

ויאמר קין אל הבל אחי ויהי בהיותם בשדה יתכן כי קין אמר אל לבו, שכוונת השי"ת בדבריו ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו, שכוון אל הבל אחי שהבל משתוקק אליו לאבדו ולהכחידו מן העולם אבל ואתה תמשל בו, היינו שקין ימשל עליו, ולא פירש דברי השם שמכוונים אל החטא ובציאור התרגום, וזה ויאמר קין אל הבל אחי שאמר בלבו שמכוון השי"ת אל הבל אחי ולכן אמר השי"ת קול דמי אחיך לועקים אלי, ירלה שהוא בדבריו כביכול גרם לחרת אפו של קין על הבל ודו"ק.

אז הוחל לקרוא בשם ד' הנה בפרשה של קין לא כתיב רק ד' וכמו שאמר בן עזאי סוף מנחות שלא נאמר בקרבנות רק שם המפורש כדי שלא ליתן פ"פ לחינים לאחר שמקריבין חלילה לאיזה בח נפרד וכי"צ והנה אחרי שהבל נהרג עבוד הקרבנות פסקו אנשי הדור מלהקריב קרבנות, והוחל לקרוא כלשם בשם ד' ר"ל מה שפרסמו עבודת השי"ת והשגחתו על ידי הקרבנות וכמו שכתוב בלך אלל אברהם ובתולדות גבי יחזק ויבן מזבח ויקרא בשם ד' ומוסב אז על שלמעלה וכי"צ בפ' עקב בעת ההיא הבדיל ד' איש הלוי יעו"ש, וזה נכון בכוונת אונקלוס ודו"ק.

זה ספר תולדות אדם, נבאר פה הכתובים בתהלים ידודך ד' כל מעשך ומסידך יברוכה כבוד מלכותך

יאמרו וגבורתך ידברו, להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו, הענין כי החסיד הדבוק להשי"ת באמת וכלי מסך מצדיל יבטלו ממנו כל הדמיונים החומרים והטבעיים וכלי ידליו בן אורה ליגלה, הנה כל הברואים והמליצות וההשגה בכללה, הוא שפע נשפע מזהר רגונו יתברך בלי הפסק, והמה אורות מאירים מההשגחה כל רגע וזוה ימלאון חדרי נפשו כי זה המליצות וההנהגה וההשגחה המה כבוד הבורא מהם יושג השי"ת ועל ידם יחזה להבורא ראה מושכלת וזה התפעלויות נפשו באמת אבל מרוב תדירותם וההרגל אשר הורגלו בהם בני אדם הפשוטים לא יתבוננו אל מעשי ד' זולת כאשר הבורא ית"ש משנה ההנהגה התדירית ועושה לזמן לא כביר הנהג החדשה] כי הנם לא יתמיד כ"א יתמיד הוא שצ לעצב ומתחייב שני רגון חלילה, דברי רמז"ס] וזה שאמר שחסידך יברוכה כבוד מלכותך יאמרו, ואח"כ וגבורתך ידברו, אבל להודיע לבני האדם [הפחותים במעלה] גבורותיו וכבוד הדר מלכותו שהמה יתבוננו מגבורותיו כבודו והדרו, כי לחולשת ראיית עיני שכלם יפרידו בין ההנהגה להבורא וכאילו העולם עומד בפני עצמו ואינו מכיר כבוד הבורא רק ע"י ההערה שהעיר הבורא יתברך עליהם צמח שמענה הטבע ומשדר המערכה, בזה יודעו כי אלקים הוא המנהיג ובהשגחתו מוכבז כל הסיבות וכל ההנהגה הטבעית ממנו הכל וזה שאמר שלבני האדם מוכרח להודיע גבורותיו והגם כוונת הפסוק לספר בגוים כבודו בכל העמים נפלאותיו כנ"ל ודו"ק בזה.

ויקרא את שם אדם, ראה ברעיא מהימנא בדרשה דאדם אתם קרוין אדם ואין אהי"ע קרוין אדם לאכללא כו' ודא רזא דאדם ועיין זוה"ק ויחי בדרשה היטקא רל"ט ומשם נראה, כי ענין אדם הוא שלימו דבר ומקבא וטעמו כמו"ש ויקרא את שם אדם, [לכן מפורש ביצמות ס"ג כל ישראל שאין לו אשה אינו אדם] וזה דוקא בישראל ששניהן מכוין להוליא תולדות לקיום האומה ומלווין בפור' [והוא שכוון ברזא דאדם היינו יחוד קו"ב' ושכינתיה כמו שדורש בזה"ק ויחי רכ"ח על הק דחזקיה ויתפלל אל הקיר עיי"ש והבן] לא כן אהי"ע שאין מלווין על פור' כי ענין הולדה שלהם רק לקיום ישוב העולם ולמלאות רגון הטבע הדורש הפקידו כמו כל הברואים והנקיבה אינה מתיחסת אל הזכר כלל (וכמו שמאלנו רחמנא אפקריה לזרעו) ועיין בעלי הנפש וראב"ד בשער הקדושה בזה, וזה הענין שנבראו הבהמות גופים נפרדים מן האדמה, לא כן האדם היו זכר ונקיבה בריאה אחת עיי"ש בדבריו הקדושים לכן אין האהי"ע קרוין אדם.

ובזה

משך

בראשית

חכמה

ד'

כ"מ במורה ח"ב פרק י"ז אולם שלא יוכל להתהוות כמו הבורא יתברך הוא מגדר הנמנע שכל מה שיהיה או יברא הוא עלול תלו"י בסיבתו לא עילה ראשונה שנמנע מלדבר עלמו ולא יתואר השם ביכולת על כל אלו כמפורש במורה ח"ג פרק ט"ו לכן אמר כי לפני לא נולד אל הוא חומר קדוש שלא נברא מרלונו יתברך על זה אמר למען תאמינו ועל מה שאמר ואחרי לא יהיה ע"ז ותבינו כי הוא נמנע מלדבר עלמו ודו"ק:

נח

צדיק תמים בדורותיו הנה שני דורות היו דור אחד שלפני המבול ודור אחד שלאחר המבול. ובגמרא תמים בדרכיו צדיק צמטיו ופרש"י תמים עניו ושפל רוח צדיק בלא חמס והנה דור שלפני המבול היה מעלתו שהיה בלא חמס שכולם היו חומסין ושטופין בעריות והוא לא אכל אחר המבול היו כולם גדורים מעריות ופרושין מחמס אמנם תמים עניו ושפל רוח בדורו אין חשיבות שאללם לא היה חשוב צדיק אכל אחר המבול שנשאר לבדו וד' דבר עמו וברכו והלילו והיה זן ומפרנס כל העולם ולא היה מתגלה אז היה נחשב בזה שהיה עניו לכן אמר כי אותך ראיתי צדיק ב' בדור הזה ותמים לא זכר ודו"ק: **ואתה** קח לך מכל מאכל אשר יאכל כו' נראה פירושו כמו דדרש ר' שמעון בחולין קכ"ט אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים ורק לבהמת הפקר מותר ללא נהנה ולא מידי רק הבא מזונתן עליך שחייבין לזונם וכמו שאתם בסנהדרין עיי"ש ולכן צ"ע דוקא מאכל אשר יאכל שכולל להאכילין לא איסור הגאה ודו"ק. **בא** אתה וכל ביתך אל התבה כו' הנה השבע מלוות שנלעווה אדם המה מושגים לנימוס המדינה ולהנהגה הטבעית לכן כתוב בזה וילו אלקים שזה מורה על כח כל הכוחות הטבעיות אשר מורגש לכל מעין על הבריאה בכללה כי יש אלקים בדרך אכל כחן שטשה נח מזה יתירה וזה לפרוש מאשמו וכמו שאמר יענש נח ככל אשר לוהו ד' ויצא נח ובניו כו' וזה מושג רק בנבואה מלד הגזירה לא מלד הנימוס לכן כתיב כחן ד' שזה מורה על היותו מתגלה לנבראים בהרגשה פרטיות. שמרגישים את כבודו בהבדל מן הבריאה ודו"ק:

ויותר יתכן דגם האיסור בתשמיש הוא ענין נימוסי דהמולידים לימים מועטים אם יולידו יחסר להם מזון ויפחדו שמה ימותו מרעב. לכן אסורים כולם שלא יהיו אלו שבעים ואלו רעבים ועוד לא ידעו כמה יסיון

יבזה מיושב מה שהקשו התוספות בכ"מ למה לר"ך למעט קבר שלפני הדבור ומר' בנאי דמליין מערתא דאדה"ר וכו'. ולפ"ז א"ש טובא דהגמרא אמר בסנהדרין ג"ט. דפ"ר לישראל נאמרה ולא לב"ג משום דלא נישנית בסיני וכל מה דלא נישנית בסיני לישראל ולא לב"ג ופרש"י שם בעמוד א' דדוקא מסיני אכל עד סיני נלעוו ב"ג עיי"ש א"כ היו בני נח מלווין על פו"ר ושפיר מיקרו אדם כמו ישראל אחר סיני ודו"ק. **ראה** והתבונן בפרשה זו כשספרה התורה שני חיי הדורות כתוב קודם מספר הקטן למספר הגדול. וזאת בחיי אדם זכר מקודם מספר הגדול והוא כי חיי האדם קלובין לו מתחילת ילירתו שניתן בו ליחות השרשי על משך וזמן שנים אילו וזה דומה לנר שיכול ללוקק שעות ורגעים. א"כ מעת לידתו שניהם ידועים במספר והפרט כהכלל שניהם שוים בקדימה וכמו שאמרו סוף החולין אלו שני דורות ולכן אין קפידה בזה לזכור השנים בקדימה זה לזה. אכל אדם הראשון שנברא מקודם ליחות לעולם כקיום הגלגלים ולבאש כמו"ש בואו ונחזיק טובה כו' ויענין רמב"ן מה שכתב בזה א"כ ע"י חטאו מתחיל ימיו ונפסק לחלוותיו ונתפרדו יסודותיו. והוא כנר שדלק ימים ושעות ובא אחר וכבהו א"כ התהוות הימים קודם והשעות בסוף. כן בדה"ר שחי מקודם ט' מאות שנה ואחר זה נהוו השבעים שנים. לכן כתיב בו המאות קודם והבן. מפי אבא מארי ז"ל.

ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם וכו'. אפשר על פי מאמרם ז"ל כי המתין הקב"ה לידת יצחק עד אחרי שנימול אברהם שיהא זרעו טהור ולכן נח שחי תשע מאות וחמשים נמלא המחלה מזה תע"ה וכיון שעברו רוב שנותיו ולא חטא שוב לא יחטא עוד ולכן ויהי נח בן חמש מאות שנה ועברו רוב שנותיו ויולד נח שם י' חסו"פ כד"ש"ה' זרעו צדיקים **ובמדרש** א"ר יודן מה טעם וכו'. וזה הוליד לחמש מאות שנה וכו' אפילו יפת שהוא הגדול לכשיבוא המבול אינו בן מאה שנה ראוי לעוגשים. וגראה הטעם. דעכשיו אין בית דין של מעלה עונשין עד עשרים. ומולידין ל"ג כן אנו רואים אכל מהללאל חנוך שהולידו לס"ה שנה. וזה י"ג פעמים חמשה. ולכן גם בעונשין אז לא היו נענשין עד עשרים פעמים חמשה שהוא ק' שנה ודו"ק:

בהפטרה למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני לא נולד אל ואחרי לא יהי. פירוש כי על העדר מליאות חומר קדוש לא בא המופת רק משה ואברהם אבינו פרסמו כי המליאות נבראו ברגליו ית' מן האין המוחלט

מישך

נח

חכמה

כל רומש על הארץ למשפחתיהם ילאו מן התבה ובמדרש רומש מלא פרט לכלאים למשפחתיהם פרט לסירוס פירוש שכלאים ומסורס פסולים לקרבן, לכן מסיק דב"ג נלשו על הכלאים ועל הסירוס א"כ הכך שכן כלאים ומסורסים הלא נעבדו בהן עבירה ולכן היו פסולים לקרבן ב"ג ובידולמי מגילה דבני נח מותרין להקריב בבמה ידיהו בעלי מומין ומכל מינים הטוהרים א"כ דחוינא דשנעבדה בהן עבירה בגופן פסולים לבני נח ע"כ דגס לישראל אסור דמי איכא מידי דלישראל שרי ולעו"ג אסור א"כ הא דפליגי בשרוס בבליס בבכורות אס הוי מומא היינו בכה"ג דלא נעבדה בהן עבירה כמו ביד"ש ויש בזה להאריך ואכ"מ וראב"י סבר שם במדרש דלא נלשו בני נח ע"כ רק לפי שהקריבין על המזבח הגדול שבירושלים לכן לא הקריב לאלו שיהיו פסולים לישראל ודו"ק:

ובגמרא פרק חלק למשפחותיהם ילאו אמר ר' יוחנן ולא הם והענין דהמבול היה שיהיה שנים עשר חודש (עיין עדיות משפט דור המבול י"ב חודש) אף שכל ענין המבול היה שלא ע"ד הסדור הטבעי וקיום נח והבעלי חיים היו בענין השגחה מיוחדת להתקיים באויר כזה אשר היה משחית ומכלה ולזה אמר ויזכור אלקים את נח ואת כל אשר אתו בתבה פירוש בעוד היותם בתבה זכר אותם בהשגחה מדויקת וכן דרשו בב"ר מה זכירה נזכר לו שזן ופרנס אותם כל י"ב חודש שבתבה וא"כ היה ביכולת ההשגחה למחות כל היקום כרגע אולם כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ [לכד מה שלא השחיתו במקרה] ונשחת תכונת הבע"ח לגמרי וטבעם היה לאהוב הרע והאחס ולזה היה לריך חנוך י"ב חודש ולהיות נעלרים מתשמיש ומורגלים בלמאוס מזונותהו ולחיות ניזונין מידו של אדם. ויהיה מוראו עליהם ולא יטרפו טרף ואחרי שיהיו מגודלים בחנוך טוב וישר כזה אז ילאו לאויר העולם ויחיו הנהגה מיושרה וכמו שאמרו ז"ל שזמן המבול ואילך גדרו עו"ג מן העריות וכמו שאיתא במדרש פ' וילא פ' ע' יעו"ש ולהתהפך הטבע ולהעשות ע"י הפחד וההרגל טבע שנית שיערה החכמה העליונה שצריך י"ב חודש לכן אמר שלמשפחותיהם ילאו מן התבה כי קבלו עליהן להדבק במין (רש"י) וכמו שא"ר יוחנן וכולן חזרו חוץ מתשולמי והוא מפני שנשתנה טבעיהן ומזגן מהמנוח והפחד האלקי הכלתי טבעי ולזה אמר ר' יוחנן ולא הם כי נעשו כבדיה אחרת והרואה אותם בתקופה הקודמת למבול וראה אותם אחר המבול יאמר כי המה ברואים אחרים כי מה הוא לורת הבע"ח אס לא טבעו ותכונותיו זה נחלק בחילוף גמור והבן:

ויבן

יהיו בתבה אכן העיקר משום דכאן לזה השי"ת שיקח מהטוהרים שבעה וזה לנורף קרבן לכן בקרבנות לא כתוב לא א' ולא אלוים רק ד' שלא ליתן פ"פ כו' בדברי בן עזאי סוף מנחות לכן כתוב ד' לבדו ודו"ק:

כי אחך ראיתי לדיק כו' עיקר הנסיון של כל הנבראים הי' ההסתפקות וקבלת מרות מנח ובניו בן נסיון של נח הי' העמל והסבלנות לכלכל כל מינים שונים לפי כלכלתם ולעשות רלוס וכמו שספר שם לאליעזר (בפ' חלק) ולסבול טרדתם מה שלא יסוער בשכל ותמים פרשו בגמרא תמים בדרכיו ולדיק במעשיו ותמים בדרכיו הוא עניו וסבול (רש"י) לכן ידיעת השי"ת אינו מכריח הבחירה וידיעת הנבראים מכריח לכן אס גילה הדבר לנח שהוא תמים הלא היתה ידיעתו מכרחת הבחירה והיה מוכרח על הסבלנות היתרה וענותנותו לכן לא גילה השי"ת אליו ונשאר על זה בבחירתו חפשי מההכרח ולכן גדלה מעלתו ודו"ק.

גם משוף השמים שבעה שבעה מה שלא זכר שנים שנים משוף הטמא משום שגלוי וידוע לפניו שטופות הטוהרים מרובים יעוין סוף אלו טריפות אכל-בהמות שטמאים מרובים לכן הזכיר אותם:

גם משוף השמים שבעה כו' לחיות זרע על כל הארץ בטוהרים הכתוב מדבר רש"י והא דלא כתב בפירוש משוף הטוהר אתי שפיר לפ"מ שכתבו התוס' בזה דף ג' דתרנגולתא דאגמרא הזכר טמא והנקבה טוהרה יעו"ש א"כ במין כזה לזה להביא שבעה מפני שאף שהזכר טמא אכן הוא לחיות זרע על כל הארץ ובנקבה הגולדת תהי' טוהרה וכן מדויק הפסוק שכלן נזכר לחיות זרע ודו"ק:

ובן העוף וכו' שנים שנים באו אל נח. הנה בעוף לא כתב הטוהר שמיני עוף זפק וקורקבנו נקלף סימנים שבענים ולא היה ידוע לנח. אכל בהמות הסימן מעלה גרה ומ"פ המנים שבחון ואחרי זה כשעלו לתבה ופרנסו י"ב חודש וראה מי באו שנים ומי באו שבעה אז ידע כל הסימנים והמינים וכמו ש"כ התוספות פרק אלו טריפות דכל הדורס מנח גמירי להו ודו"ק:

ויצא נח ובניו ואשתו וכשי בניו כו' אע"ג דהשי"ת אמר לו לא מן כו' אתה ואשתך והתיר לו בתשמיש מי"ח נהג כמו יולדות דמבואר במדרש אגדת בראשית פרק מ"א דכל זמן שלא הביאה קרבנה ומחוסרת כפרה טמאה היא לבעלה יעו"ש. לכן שהוא הבין להביא קרבן נהג איסור כל זמן שלא הביא קרבנו ואולי איסור זה נהגו בעלמס או מד"ק כמו דריש אשר ישכבון יעו"ש היטב ודו"ק:

משך

נח

חכמה

ה 9

בדין שגגור על עלמיו שלא נישא נשים כו' ומלא זרעו של א"א כלים מאיליו ולא ע"י עו"ג רש"י לזה אמר כי אף בשעת שיש מרוב ושפיכת דם הרבה אין לבס להביט ע"ז כי אנכי אדרוש את נפש האדם ושפך דם האדם דמו ישפך רק אחס פרו ורבו ולא תאמרו כי למה נלד להבל ולכליון מוטב שיהיה כלה מאיליו אין לבס להביט ע"ז ולכן כתיב בשאלות דרב אחאי פרשה ברכה דמלוה ליקח נשים ולהוליד בנים מקרא דירמי' דאמר קמו לבס נשים והולידו בנים כונתו דאף בעת הגזירה והגלות מלוה לפרות ולרבות כמו ירמי' שזה לבני הגולה בצבל ועיין הגהות מיימוני פרק ט"ו מהלכות אשות בזה ודו"ק היטב.

פרו ורבו וכו' לא רחוק הוא לאמר הא שפטרה התורה נשים מפו"ר ומייב"ה רק אנשים כי משפטו ד' ודרכיו דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ולא עמסה על הישראלי מה שאין ציולת הגוף לקבלי ומכל דבר האסור לא מנעה התורה בסוגה ההיתר כמו שאמרו פרק כל הבשר ומשום זה לא מלאנו מלוה להתענות רק יום אחד בשנה וקודם הזבירה ומייב"ה לאכול וכן לא מנעה המשגל מכל בריה לבד ממשה רבינו לפי שלא היה לריך לגדל מעלתו ולזהירות גופו ויותר מזה במלחמה בעת הנלחון לגדל החוס והרחבת הלב ידע אל דעות כי אז לא יתכן לעזור בעד הרוח בעת חשקו באשה יפ"ת והתירה התורה יפ"ת א"א וכמאמרם לא דברה תורה אלא כנגד ילח"ר וכבר האריך בזה מחבר אחד ומלאנו איך היה זאת לאבן פינה לאבות הקבלה שפטרו מיבום מי שמתו בניו אח"כ משום דרכיה דרכי נועם וא"כ נשים שמסתכנות בעיבור ולידה ומשום זה אמרו מיתה שכיחא עיין תוס' כתובות פ"ג ע"ב ד"ה מיתה שכיחא לא גזרה התורה לזוה לפרות ולרבות על אשה, וכן מותרת לשמות כוס עיקרין וכעובדא דיהודית דביתהו דר"ח סוף הבא ע"ירק לקיום המין עשה בעצמה שתשוקתה להוליד עזה משל איש ומלאכי, לחלל שאמרה הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, ובזה ניחא הך דאמר רב יוסף סוף פרק הבא ע"י דאין נשים מלוות בפו"ר מהבא אני אל שדי פרה ורבה ולא קאמר פרו ורבו היינו דבאדם וחיה שצריך אותן קודם החטא שלא היה לה לער לידה היה מלוות שניהם בפו"ר ואמר להם פרו ורבו אבל לאחר החטא שהיה לה לער לידה והיא רוב פעמים מסתכנת מזה עד כי אמרו אשה נשבעת שלא תזדקק כו' לכן בנה אף דכתיב ויאמר להם פרו ורבו הלא כתיב קודם ויברך את נח ואת בניו אבל נשיהם לא הזכיר

שאינם

יבין נח מוצח אמרו במ"ר במוצח הגדול צירושלים יתכן לפי דכאן היה דין קדושת בהמ"ק, ומשום זה אע"ג דאין מוצח בבהמה ואין ריח ניחוח בבהמה, היה כאל מוצחורית ניחוח, ונח היה כהן ורק העלמה היה עושה לזה בעי' כהן לכן כתיב ויעל עלת במוצח ומה שהקריב מכל החיה והעוף הוא כמדרשם לא הטרחתי עליך להביא מן המדבר רק בקר ולאן שהם ברשותך, וזה הטעם שנאמר חיה ועוף להקריב כדי שלא ימסור אדם נפשו ללוד ליד להביא לקרבן ממדבר ומן הרודפים, לזה בנה שהיו כולם אלו ונתח ידו היה מקריב מכולם ונכון:

אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, תרגם יונתן בבהמה שנשחטה ועדיין מפרכסת, כי אעפ"י שדעת הפוסקים דהיא מותרת ללא כרמז"ס, הוא משום האיל ושריא לישראל דמי איכא מידי דלישראל אסור ולעו"ג שרי אבל קודם מתן תורה היה אסור מפרכסת לדרידו ולזה כתיב בנפשו דמו ש"י הוא ייחס קלת שעדיין קלת נפשו זו אבל בפרשה ראה כתיב ולא תאכל הנפש עם הבשר, ומלת עם הוא על הדביקות האמיתי אבל אם נשחטה אעפ"י שמפרכסת אין הנפש דבוק בו מותר והבן:

ורפ"ז יתכן דחזקיה דסבר דעו"ג ששחט בבהמה ומפרכסת דילת מכלל חיה, אפשר דרק לישראל דכתיב הנפש עם הבשר שמורה על דבוק אמתי לא היכי ששחט בה רוב שניים שהדביקות אינו גמורה שנפשה מפרכסת ללאת, וכמו שאמרו חי הוא וסופו למות (ריש מי שחזו) אבל ב"נ לחזקיה ג"כ מוזהר כל זמן שמפרכס דכתיב בנפשו והב"ת בא על ייחס קלת, [ויש לעיין] לפ"ז בהא דמייית מברייתא דלא כחזקיה הוא מדתני אבר הפורש ממנה כפורש מן החי דזה לישראל דלסוף תני ואסור לב"נ] וא"כ לפי מלאנו תירון להא דתן בריש טהרות ומייית לה בחולין ק"ב באבר מן החי מן עוף טמא ואין שחיטה מטעמה דמפרש לב"נ ולאכילה אמר דלחזקיה ג"כ אסור לב"נ ובתוספות רע"ק הגיה זה בתימה ודוק, **שפך** דם האדם באדם דמו ישפך כי בללם אלקים וכו', ע"ד מליה יתכן, כי באדם קאי על דיין, שנהרג ב"נ (בימים הקדמונים) בדיין אחד, עיין אונקלוס על מימר דיניא ובסנהדרין יעו"ש, וזה שאמר כי בללם וכו', בדמיון ללמו מה הוא דן ביחודי אף את תהא דן ביחודי כי שכל האדם אשר הוא השופט בלדק הוא חלק מהכל האמיתי ית"ש.

שפך דם האדם כו' ואחם פרו ורבו כו' שטמיות הכתובים עפ"י הברייתא דסוף חזקת הבתים

משך

גו

חכמה

יבמות פרק הערל ה"ג יעו"ש כן יתכן. אף ע"ג דאין דין ממזר בעו"ג וכמוש"כ בתוספות פרק אלמנה לכה"ג דף ס"ח ע"ב וממזר מעו"ג הבא על אשת איש עו"ג כי מגייר שרי בישראל בכ"ז פסול מקרי וכמו ענה שפסול היה ברש"י וישלח יעו"ש והביא פסולים יעוין ודו"ק.

ואני הנני מקים את בריתי כו' מכל יולאי התבה כו'. הנה בתבה לא היו רק מי שטולד ופרה ורבה וכמו שאמר להחיות זרע אבל הנולדים מהעפוש ומהאשפות לא היה לריך להכניסם בתבה, ועם אלו המינין לא הקים את בריתו כי העיקר כדברי רבינו במורה פרק ע"ב מח"א שהם אינם מכוונים ביצירה אבל נתחייבו להכרח מזג החומר ונכללו באמרו לשחת הארץ והבן. ולפ"ז מובן טעם חכמים דפטרי בהורג מינין שאין פרין ורצין כמו כנים בשבת ודו"ק היעב:

איש האדמה במדרש פרשה ל"ו אמר ר' ברכיה חביב משה מנה נח משנקרא איש לדיק נקרא איש האדמה משה משנקרא איש מזרי נקרא איש אלקים הענין דיש שני דרכים בעבודת השי"ת דרך אחד מי שמיידח עלמו לעבודתו יתבדק ומתבודד ויש מי שעוסק בצרכי לבד ומבטל עלמו בשביל הכלל ומפקיר נפשו עבורם א"כ ל"ל לפי המושג הזה שמתבודד יעלה מעלה מעלה וזה ירד ממדרגתו וכן אמרו קה"ר כי העוסק יהולל חכם, ריב"ל שכתב ס' הלכות בשביל שעסק בצרכי לבד ובכ"ז מאלו שנת מתבודד ולא הוכיח את בני דורו לכן אמרו עליו שאף הוא היה ראוי לכלייה ורק מתבודד לעלמו היה בכ"ז אחר שנקרא איש לדיק ירד ממדרגתו ונקרא איש האדמה ומשה נקרא איש מזרי שהוכרח לגלות, שזה מורה פחיתות בנפש הואיל ומסר עלמו על ישראל בהריגת מזרי נקרא איש אלקים, שהגיע לתכלית השלמות מה שיוכל האדם להשיג, ועיין מדר' ברכיה ודו"ק.

וידי כנען עבד למו לכן כל מה שקנה עבד קנה רבו והיה שייך לבני שם לכן ניתן כל עושרם לישראל יעו"י קהלת רבה ק' ב' על מקרא ולחוטא נתן עיניו לאסוף כו' יעו"ש (סנהדרין ל"א גביה בן פסיסא)

וידי גבול הכנעני כו' באכה סדומה כו' וכו"וים כו' פרט הכתוב כאן ערי סדום לצד לוטר כדי לפרש למה חם המקום על לוטר שמפני שפוקד עון אבות על בנים שאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם וכנען רבעו והם אמרו הוליה וכו' ונדעה אותם לכן בעונות אבותם אתם נחמו משא"כ לוטר לפיכך ניולה ופשוט:

לך לך

שאינם בכלל מלוא דפו"ר, וביעקב קאמר פרה ורבה וזה נכון ובמהרש"א סנהדרין נ"ח הניח זה בויש ליישב וכיון לזה ודו"ק.

עוד יתכן לאמר בטעם שפטרה המורה נשים מפו"ר משום דבאמת הלא הטביעה בטבע התשוקה ובנקבה עוד יותר כמו שאמרו טב למיתב טן דו וכו', ודי במה שהיא מוכרחת בטבע וע"כ דעיקר המלוא היא כמו דתן ביבמות לא יבטל אדם מפו"ר אלא"כ יש לו בנים כו' דאם נשא אשה ולא ילדה מחוייב ליקח אשה שיש לה בנים ומדרך המורה לכלי לגדור הטבע וכו"כ אמרו דרכיה דרכי טעם כמוש"כ, ולכן לגזור על האשה כי תנשא לאיש ולא יוליד תלא מאהוב נפשה ותקח איש אחר זה נגד הטבע לאהוב השגוא ולשנית האהוב, ורק האיש שיכול לישא עוד אחרת עליו הטילה המורה מלוא, וזה המשך המאמרים שאמר ר' אליעזר בר"ש סוף פרק הבא ע"י ודו"ק.

ויאמר אלקים אל נח ואל בניו כו' ר"י אמר לפי שעבר על הלווי לפיכך נתבזה ר"ג אמר לפי שהוסיף על הלווי כו' לפיכך זכה הוא ובניו לדיבורי (מדרש רבה) פליגי אס הלכה כב"ש או כב"ה להלך דיעה דבשני זכרים קיים א"כ קיים נח מלוא פו"ר, ומה שאמר לו לא אחת ואשתך הוא היתר בלבד שמלוא אין כאן שכבר קיים לכן אמר הואיל והוסיף על הלווי ונהג בקדושה שילא הוא ובניו זכה שנתייחד הדיבור אליו, ולבניו אבל ר"י סבר שלא קיים מלוא פו"ר רק בזכר ונקבה א"כ יתכן שמלוא היה לנח ולא היתר לבד, לכן אמר לפי שעבר על לווי לפיכך נתבזה פירוש באהלה כדלקמן יעו"ש במדרש.

ואני הנני מקים את בריתי כו' וזעכם אחריכם ביבמות סוף פרק נושאין עה"א אמר אחריו המיוחסין אחריו אלא מעתה גבי אברהם דכתיב להיות כו' ולזרעך אחריו כו' ה"ק כו' ולפ"ז הבא גם כן לריך ביחוד מאי ולזרעכם אחריכם ונראה דנשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לשולש ע"ז אמר להלן והקמתי את בריתי אהכם ולא יכרת כל בשר כו' ולא יהיה עוד מבול כו' אבל עוד נשבע הקב"ה שאינו משחית כל בשר אפילו במבול אש כמו דאמרו בזבחים פ' פרת חטאת יעו"ש היעב וכמו שאמר לא אוסיף עוד להכות את כל מי כו' וע"ז אמר הנני מקים את בריתי אהכם ואת זרעכם אחריכם שאינו משחית כל מין האדם ולזה אמר לזרעכם אחריכם דאילו מי שאין מיוחסין היינו שהמה ממזרין דבר בא לשבעים שנה ומכלה כל הממזרים כדאמר בירושלמי

משך

יד לך

חכמה

11

לך רך

אל הארץ אשר ארצך יתכן לפרש כי לוואו לילך לארץ מקום המיועד לעבודה ולקרבנות ששם הקריבו אדמ"ר וגם קרבנותיהם ושם יפרסם חלקות ויקדיש שמו בשחוט בנו ויראה את הכחות הטמונים בסתר לבבו אשר מלא נאמן לפניו וזה שאמר ארצך פועל יולא שיראה את הטמון בלב אברהם לאחרים וכמו שאמר המלך כי עתה ידעתי כו' והנה לפי אברהם יתראה ויהיה הנראה לאחרים ודו"ק.

ואברהם מזכירך ומקללך אזור פירוש כי המזכרים הם יברכם השם יהיה סיבה שיברכו את אברהם ולאחר ברכת השי"ת יתוספו המזכרים והמקלל לאחר שיאזר אותו השי"ת הלא לא יהיה שום איש מקלל את אברהם בראותו כי השי"ת מעניש המקלל לכן הקדים המקלל לקללת השי"ת אותו והבין **וייך** אתו לוט קודם ביאתו לארץ ישראל היה לו לוט חבר ורע ולכך כתיב אתו וכשהיו בארץ ישראל וראה ד' פעמים נתקדש בקדושה יתירה עד כי היה לוט רחוק הרבה ממנו ולכך כתיב ויעל אברהם ממלדים כו' ולוט עמו דרך לוט מלד בחינתו הלך אתו כחבר ורע ולכן נאמר וגם ללוט הסולך את אברהם כי הוא לא הבין גודל השגתו ומעלתו והבין.

וייקח אברהם וכו' מהו ויקח אלא אחשדך לה במילי אחרים בגין דלית ליה רשות לבר נש למפיק איתתא למיהך בארעא אחרתא בלא רעותה דילה. ('וזה"ק פ' לך) ול"ע הא לארץ ישראל מזה וכופה האיש את אשתו לעלות ולא ג"כ היתה ישיבת א"י מזה וכמו דאיתא ביבמות דף ס"ד זכר לדבר ויהי מקץ עשר שנים כו' שאין ישיבת חו"ל מן המניין עיי"ש ומכאן סעד לשיטת יש מי שאומר שהובא בשו"ע סימן ע"ה סעיף ה' ודו"ק. ויתכן דרך אברהם היה מלווה לך לך לכן שרה לא היתה מלווה לכן לא היה יכול לכוף אותה. **ואורי** כפי מה שדרשו בב"ב שאברהם קנה הארץ בהילוך על מקרא קום התהלך בארץ א"כ לא היתה עדיין ישיבת ארץ ישראל מזה דעוד לא החזיק בה ואח"כ:

ויבן שם מוצח לד' הנראה אליו הענין הוא עפ"י מש"כ ומצשרי אחזה חלקי והוא לדעתי כי הנפש עלתה משכיל רוחני משיג אמיתות השי"ת מליאותו ומוראו וכבודו רק בשביל שמלוכש בחומר גם מסך מדיל חוץ ציט לאביו שבשמים נאמן לנו התורה שהיא כלי המחזה (מיקראשקאפ) לזכר החומר ולהסיר מלבשויו הלוואים עד כי ישוב כמו טרם הולדו. [וזה

מאמרים ז"ל משחזר בה"ק מחילה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים והכוונה מחילת החומריי אשר יפסיק בין זוהר השגתו באספקלריא המאירה לישראל] וא"כ הנראה כי זה ביכולת החומר להזדקק עד אשר לא מפסיק בין זוהר אשגבי הרוחני לבלי לחנוך בהשכלתו אבל לראות יותר מאשר יראה המשכיל בהיותו במליאותו בעלמו בלא לבוש הגשמי זה אינו באפשרי לכן אמר כי לא כן כי כאשר יש כלי הצטה וכלי המחזה אשר יגדילו חוש הראות חלק פעמים כפי היותו כן יש בכח השלם האלדי לזכך את החומר עד כי ישוב למחזה מלוטשה ובהירה מגדלת עיני הנפש חלק פעמים לאין מספר שתראה מראות חלקים וזה ומצשרי מן הבשר הוא החומר הגם [ככתוב לב בשר עיני בשר] אחזה כמו ע"י מחזה מגדלת חלקי ולכן אמר אחזה ולא אראה והוא ביאור ורעיון יקר וזה נמצא כי דבר חלקים שמענו גם לנחש גם לדג ומתייחס לקול חלקים. הוא השגת חפץ השם ורלונו בנמצא זה השומע צפרט אך ראות כבוד חלקים לא מלאנו בצבראים הפחיתים. ואדם הראשון קודם החטא היה חומר יך ובהיר ודק אשר לא חנך מאומה בינו למראה כבוד ד' לכן הלך ערום כי המשכיל הרוחני כל יטערך לכחות בשר הערוה ושוה לו למקום הגעת תפילין כי לא היתה לו שום תאוה וענין רע. אך כאשר אבל מען הדעת נתהפך לחומר גם מובדל מאמיתות השגתו והתקרבות חלקים וחומרו חנך בכוחות רעים מולידים התאוה והכעס. נקימה דמיונות כווצים. [וזה כוונה שניה במאמרים ז"ל ק"ל שנה היה מוליד רוחות ושידים] לכן ידעו כי ערומים הם ויתבוסשו כי עתה היתה המקום לבשר ערוה. ולכן כתיב וישמעו את קול ד' חלקים. רק שמעו קולו ולא ראו כבוד ד' ויקרא ד' איכה ויאמר את קולך שמעתי בגן היינו שמעתי ולא ראיתי כבודך ואורא כי עירום אנכי היינו שחומרי חוץ ומפסיק ביני לך אבי שבשמים.

ורנה מן אז לא מלאו רק ויאמר ד' אבל לא וירא ד' רק כשבא אברהם לארץ ישראל אז הזדקק חומרו עד כי שב בארם קודם החטא וזה הוא וירא ד' אל אברהם ויאמר היינו שמתחלה ראה אותו וזה כונת הפסוק בה ויבן שם מוצח לד' הנראה אליו היינו שראה אותו קודם האמירה שלא חנך החומר מאומה וכן כוונת הפסוק וארא אל אברהם יחזק ויעקב וכן תמצא אצל כל אחד מהאבות וירא אליו ד' ודו"ק היטב: **ויעתק** משם ההרה פעל יולא כמו ויסע משה את ישראל. "שהעתיק האהלי" ראצ"ע ויתכן כי קאי על המוצח שהעתיקו מאלון מורה לבית אל ושם בנה

משך

לד יד

חכמה

כל מקום שנאמר אחרי הוא סמוך או הוא מופלג דלמ"ד אחרי מופלג ולא דיבר עמו הקב"ה תיכף זהו כו' יהודא דכעס היה על אברהם משום שפירש ממנו לוט ולא נתייחד הדיבור אליו אבל למ"ד אחרי סמוך הוא כו' נחמיה דכעס היה עליו בשביל שהיה מהלך עמו לכן כיון שפירש דיבר עמו תיכף וזה אחת וכן פליגי במד"ר שמות פ' ט' אם יופלא שבעת ימים אחרי הכות ד' את היאור היה סמוך או מופלג יעו"ש היטב.

שא נא עיניך וראה כו' לך אתנגה ולזרעך הענין שארץ ישראל מקודשת מכל הארצות והיא תחת השגחת הש"ת ואף בשעה שהיא תחת ידי זרים בכל זה לא בטלה קדושתה וכן היה בימי אברהם שד' נתן לו את הארץ אף שכנעני היה אז בארץ ועבור כבוד ארץ נתן ד' מאות שקל בכ"ז היה הארץ נתונה אליו היינו שהיה קדושת השם שורה על הארץ ולא היתה עומדת תחת המול ושני מעלה וזה שאמרו שגם בימי אברהם לא עלתה ישיבת חו"ל מן המצין לענין עשר שנים שלא ילדה ישוין יבמות ס"ג לכן אמר אעפ"י שלמטה בארץ איך רואה מאומה בזה נתונה לך כי הכנעני עדיין קשור בה ככלב ויונק שדיה בכל זאת שא נא עיניך למעלה להתבונן על רוחניות ההשגחה וההנהגה וראה כי כל הארץ לך אתנגה שגם לך היא נתונה והיא נתקדשה בקדושה שראויה לך ולבניך ועיין משי"כ בזה"ק והבין:

כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך כו' ולזרעך עד עולם יתכן כי הבטת בהפקר קונה (עיין סוף ב"מ) כיון שאינו קנוי לאחרים והנה הזכות שהיה להכנעני כו' היה רק קנין פירות וכמו שפרש"י ריש בראשית והגוף רוחנית הארץ הקדושה לא היה בזה קנין לשום אדם לכן אמר שזה יקנה בראיה בלבד וייהיה לזרעו עד עולם שאעפ"י שגבשה הארץ קדושה ראשונה כו' וקדשה לע"ל ועל קנין הפירות שנתן להכנעני כו' בזה כיון שהוא תחת רשות אחר לריך מעשה כמו הילוך וזה לא יהיה לזרעו עד עולם שיטלו מהם וזה שאמר קום התהלך כו' כי לך אתנגה דייק דוקא לך ומעט מלאתי מזה בכלי יקר:

ויבא הפליט כו' והם צעלי ברית אברהם יתכן כי סיפר מעלת אברהם שומר נפשו אחרי אשר הלליחו להרוג חמשה מלכים עם רב יותר מהם בכ"ז מסר עצמו להגיל בן אחיו אך יתכן כי גר בארץ נכריה יראה להרבות משפחתו כי ירא מפני יושב הארץ ולא מלד החסד שהיתה חקוקה בנפשו לכן אמר והוא יושב באילוני ענר כו' והם צעלי ברית אברהם ולא היה ירא מפני יושב הארץ בכ"ז מסר עצמו למלחמה ופשוט.

וישכ

בנה אותו מהאבנים שהיו כבר ורמז לבניו שבתחלת ביאתם לארץ יקפלו האבנים מירדן ויבנו מזבח אח"י קפלום ובאו ולטו בגלגל כדחתן סוטה דף ל"ז ע"א עיי"ש ודו"ק שם במשנה שהאבנים מאילון מורה קפלו ונטלום והביאום לגלגל יעו"ש:

יירי לו לאן ובקר וכו' פרט כל אלו להודיע כי לא חשב להשתקע במלרים לכן לא קנה סוסים שלא יניחו המלרים סוס להוליך ויורחק למכור אותם. **יירבע** וכו' נגעים גדלים ואת ביתו אנשי ביתו ת"א והוא כדאמרו בפרק שבעות הדינין דליהו בהכרת ואימא בד"ן קל כן היה פרעה בנגעים גדולים ואנשי ביתו בנגעים שאין גדולים.

אר מקום המזבח כו' נראה דאמרו מנחות דף י"ד אי כתב רחמנא על דם האשם כו' נתקנה לא כתב רחמנא על מקום כו'. לכן הדבר מוזן שהמקום שבה אברהם מזה בהלכו משם עבדו הגוים לעלזיהם אי"כ המזבח נאסר וכמו שגזרו אבני המזבח ששקלום מלכי יון (ע"ג דף כ"ב). אבל המקום המחובר לא נאסר שכתוב על ההרים כו' ולא ההרים עצמן כיון שאין בהן תפיסת ידי אדם לכן כתוב אל מקום המזבח שרק המקום נאסר בקדושתו. **ובזה** יבואר מה שדרשו על מקרא עד מקום שגם להתפלל על בני יעקב כשיבואו להלחם בשכם. דאז לא יאסר מהעיר רק המקום לבדו וזה ביאור הקרא ד' אהבתי מעון ביתך וזמן שאין שכניה רק מקום משכן כבודך שהמקום קדוש ואין ארון ואין שכניה וכמו שאמרו תלפיות אפילו בשעה שהוא חל כל פיות פוגים אליו ודו"ק.

יד' אמר אל אברהם כו' שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם לפונה ונגבה וכו' וימה כי את כל כו' ע"ד דרש יתכן כי אמר לו כי מן ארץ הקדושה נבראו כל גבולות הארץ וכמו דאיתא בזימא כ"ד וזה מרכז העולם ולכן נחנה לאברהם מרכז היצורים ותכלית הנבראים וכן איתא בזה"ק ורוא דמלא לך לך דהא קב"ה כו' כד מטא לגוי נקודא דאמלישותא דישובא כו' ונתקל וידע דהא כמה דמהיחא נקודא אמלישותא דישובא מיניה אשתיל כולי עלמא לכל סטרוי. הכא נמי ידע דהא חילא דשרי עלה מהמן נפקו כל שאר חילין דממנן על כל סטרי עלמא עיי"ש והבין וזה כוונת הפסוק כי מן המקום אשר אתה שם נבראו לפונה כו'.

אחרי הפרד לוט מעמו במדרש ר' יודא אמר כעס היה לאביו כו' בשעה שפירש לוט כו' ר' נחמיה אמר כעס היה להקב"ה בשעה שהיה מהלך עמו לוט כו' ויתכן דפליגי בהא דפליגי בפרשה מ"ב אם

משך

לך יד

חכמה

13 ז

רמז למה שאמרו בירושלמי פרק מלות חליה] עיקר חליה התרת הרלוועות ואיפוא נזכר בכתוב רלוועות ומתק קרא רמז נכון והראש כתב דאין רמז לרלוועות יעושי ומכאן דכתוב שרוך נעל אלמא דהרלוועות עיקר. ומזכרין ממדרש זה ברוך אשר קדשנו במלותיו וחוקיו של אברהם אבינו כנוכר צסדר חליה. והיכן נזכר חוק ומורה אלל אברהם בקרא דעקב אשר שמע אברהם בקול. וישמור משמרת חוקותי מלותי וזה נרמז במלת עקב שהוא מנעול של חליה שעל עקבו של אדם ונכון ובהורגין בשכר כו' וכו' בניו לחוט כו' וירלוועה ויתכן שבתפילת שחרית שאברהם תיקנה כל ישראל מלוכשים בתפילין וטלית גדול משום זה.

רק אשר אכלו הנערים בחולין חיר אבא קשה גזל הנאכל פי' בחי'א שלפי חסידותו של אברהם שהיה מחשיב זה לגזל מכל מקום הנאכל לא השיב יעו' והיינו דלא ראה להנות משל אחרים ומעשה ניסים והנה להלכה דיכול לאמור לעבד עשה עמי ואני זקן לא היה לו הנאה כלום אולם ר' אבא סבר כרב בגיטין י"ג דאין יכול לאמור עשה עמי ואני זקן אם כן נהנה מהגם שאכלו עבדיו.

אחר הדברים האלה היה דבר ד' במחזה כו'. כי הכנעני הלך אז לכבוש הארץ ובאותו עת הבטיח השי"ת להנחיל הארץ לאברהם ולהכריח הכנעני הלא יפלא מאוד דבר כזה אמנם אחרי הראהו כי סדום אשר כללה ונכרתה מאת השי"ת עליהם על שהמה רעים וחטאים ובכ"ז כל זמן שלא הגיע הזמן נעשה להם נסים ונפלאות שנפלטו מהחרב ויאלו מהטיט ולקחו שללם והתחילו לישב בשלוה. איך לא יפלא בעיניך על הכנעני והאמורי --

אל תירא אברהם יתכן כי אנשי סדום היו רעים וחטאים ואם היו גולים מארצם המובזה כאשר היה המנהג למנלחים הקדמונים להעביר את העם מארצם הלא סר חטאתם כי נלרפו בכור העוני ואין ארי נוהם מתוך קופה של תנן כו' אבל עכשיו ראה כי לא התעוררו מעלמם לפעולות הרחמים כאשר ריחם עליהם אברהם, רק הוסיפו עושק ואכזריות חמה, לכן ירא לנפשו כי הללתו אותם היתה סיבה כי ישארו ברעתם וזדון לבם לכן אמר אל תירא אברהם ודו"ק: **י**יצא אותו החולה הוליו חוץ ממזל שלו. אברהם אינו מוליד. אברהם מוליד אין מזל לישראל (נדרים ל"ב) כי ישראל בכלל אינם תחת המזל אבל בפרט מסבובים במזל. וזה הוא אב המון גוים ר"ל ענין כללי וכמאמרם ז"ל בתענית שאני משה כיון דרבים לריבים לו כרבים הוא וזה הוא אין מזל לישראל כי

יישב את כל הרכוש כו' והגסים והעם סיפר הכתוב כי דרך הנלחמים בעד השבויים אשר אך במלוא להם לחם יהיו המה בעזרו לכן לא תאמר שהנשבים היו ג"כ בעזרו של אברהם אמר הפסוק שלא פעלו מלומה רק השיב הרכוש קודם והגסים קודם העם וטעמו כי לא היו מאמינים שאברהם במעט אנשיו ינלח ופחדו פן ינקמו מהם אמרפלו וחביריו כאשר ינלחו בסוף לכן לא היו רואים לעזור ולשוב עם אברהם עד לסוף ודו"ק.

אשר מגן לריך בידך ר"ל שבידיך הניל לריך וזה הוא מלך סדום.

ויתן לו מעשר מכל ע"ד רמז יתכן כי זה מדברי מלכי דק ברוך וכו' אשר מנן וכו' ויתן לו על אברהם שהשי"ת נתן לו מעשר מכל היינו שבעה חומות חלק עשירי משבעים ולכן סדום ועמורה וכל אשר להם המה שלו וכן דרך הגבולות להתחיל בנוכח ולסיים כמדבר בעדו.

תן לי הנפש והרכוש קח לך היינו שראה שנתן לו מעשר איך ע"כ סבר דקנה ביאוש דאל"כ אלא שמלכי דק יקנה אותם ביאוש ושינוי רשות הוה מלוא הבאה בעבירה וכמוש"כ תוים ב"ק ס"ו וכן לי הנפש היינו עבדים דלעבדים לא מהני יאוש והרכוש קח לך והדין דנשתקע שם הבעלים מהני אף גבי קרקע כמוש"כ בירושלמי הביאו תוספות סוכה ל' וזה שאמר הרימותי ידי כו' ובל תאמר אני העשרתי את אברהם היינו שלא נשתקע שם הבעלים ותאמר אני העשרתי ודו"ק. **ה**רימותי ידי אל ד' כו' הביאור כי מד' מלעדי גבר כוננו ולד' המלחמה ואיש המעלה ייחם זה אל הפועל האמיתי ית"ש. לא כן הפתי ידמה כי כמו ועולם ידו עשה הגבורה הזאת וכמאמר הכתוב פן ינכרו לרימו ידינו רמה כו'. לכן אמר אברהם הרימותי ידי פירוש כוחי וגבורתי במלחמה אינני מסיבתי לא מחכמתי ולא מגבורתי חליה רק אנכי מרים אותה לד' קונה שמים וארץ ולכן מה לי לשלל שלך ואם אהיה הוא כנהנה מקדשי גבוה ולכן אם מחוט כו' ואם אקח מכל אשר לך כו' וזה כוונת המדרש ורצן אמר עשאו שירה כמד"א זה אלי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו פירוש שכמו ששרו בני ישראל על קריעת ים סוף שהוא ענין נסוי נפלא בלתי טבעי כלל כן ייחם אברהם נלחמן מלחמתו לד' אשר בהשגחתו הפרטית ובזרוע עוזו נלח המלכים ואמר ע"ז שבת להשי"ת יתעלה והבן.

אם מחוט ועד שרוך נעל. במ"ר חייך שאני נתן לבניך מלות יבמה כמד"א וחללה נעלו כו' מכאן

משך

יד לך

חכמה

כי ישראל יאמר על הכלל כולו כידוע:

במה אדע כי אירשנה. פירושו דדבר שנאמר עפ"י נביא אינו יכול לשנות אף לטובה (עיין שמונה פרקים לרמב"ם) אך דבר שנאמר שלא עפ"י נביא יכול לשנות. וא"כ בני ישמעאל מאתי דבר ד' והבטחתו שהוא עפ"י נביא אבל כמה אדע אני לעלמי כי אירשנה כי אנכי שמעתי מפי ד' ופן יגרום החטא והבן: **עגרה** משולשת. יתכן כי אדם הראשון המשיגו הקב"ה על הזמנה לאכלו ולכלותו ללרבו והקריב קרבן, ולנח התיר הבע"ח לכן הקריב קרבן ולאברהם נתן עשר אומות ללרבו לכן ליהוה להקריב שלשה קרבנות נגד חיי אומות ומדבר, והבן:

ועבדום וענו אותם וכו'. הרמב"ן האריך על דברי הרמב"ם שלא נראו דבריו בעיניו שאם עשה אחר קיום מצוות השי"ת הלא הוא זריו ונשכרו ויפה אמר, אילו אמר הכתוב בלשון לוי שיעבדו בם הגוים אבל כאן אמר דרך ספור ועבדום וענו אותם ולכן נענשו שכן הדין אין ראוי ב"נ להזהרו על הדינים ובפרט להיות כפויי טובה שהם נתעשרו מיוסף ולמדו חכמה מאתו ולא ידעו את יוסף לכן נענשו ואשכחן דוגמתו והאומר כל הרולה לתרום יבוא ויתרום מועיל לענין תרומה ואלו כל התורם אינו מפסיד לא מועיל לרבינו נסים בנדרים ל"ו עיי"ש דכאומר כל הון אינו מפסיד לא מחוייב לשלם לו ולאו שליחותיה עביר יעו"ש ואכמ"ל כן הכא כיון שנאמר בלשון ספור לא בלשון לוי לא היו ראויים לעבור דיני ז' מצוות ופשוט: וזה מחוץ הגמ' לפרדעים שלא נלטו על קידוש השם דכתיב ועלו כך ובתנודת דרך ספור לא בלשון לוי.

ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם וכו'. לפי מה שנתבאר שידעית השי"ת הבלתי נפרדת מעלמותו לא תכריח על הבחירה אי"כ איך אמר לנביא שידעיתו נפרדת ונוספת ואיך הוא יודע כי האמורי יחטא עד שיבא ראוי לגרשו מן הארץ ולכן מוכרת דהכוונה הוא כן. שממ"א אם יחזור האמורי למוטב ויעשה הישר בעיני ד' הלא ישמע לקול דברי הנביא אשר ידבר אליו בשם ד' לאמר תנה הארץ הזאת לבני אברהם. ואם לא ישמע להכריחו בחוקה ולגרש אותו בחרב נוקמת כל יאות עד כי ישתמש בעוונתו ויוגבר חטאו ואז יבא ראוי לגרשו בחרב ובפרט כי זה הנבואה שהארץ היא של בני שם כבר נודע לכל בני נח מנח אביהם אשר היה נביא לד' שאמר ברוך ד' אלוקי שם וכמו שפירש"י שם והבן:

השמש באה הנה דע כי עד אברהם לא נקרא

שמש רק המאור הגדול רק משבא אברהם בארץ ארם בחרן ולמד כי השמש מוכרת מהיוולד שתמיד עולה במזרח ושוקע במערב והוא רק שמש לשרש פני קונו קראוהו בלשון ארמי שמש מלשון יש משוגי' דניאל. והוא מאוי בתרגום ובמשנה שמש ואינו בלשון עברית רק שירות משרת לכן קרא להחמה שמש ופשוט: **הנה** תנור עשן ולפיד אש כו' בגיהנם או במלכיות ברר לו את המלכיות הה"ד אש לא כי זורם מכרם זה אברהם כו' מ"ה. ולפ"ז א"ש מה דאמרו פרק עושין פסין דהבא על הנכרית כו' לא מבשקק ל"י אברהם ונופל לגיהנם משום דדרשו גלתה יהודה וכי כל האומות אינן גולין אלא כו' דלא אכלין מדלחון ולא נסבין מן דהון גלותן גלות לזה כיון שהוא בא על הנכרית א"כ אינו חושש להתבוללו בעמים ואין גלותו גלות לכן הוא בא לגיהנם שאינו רוצה בצרירתו של אברהם אביו וזה זור ילדך הוא אברהם חשי שנשאו נכריות ולכן אינו מיליו ודוק.

וישרי אשת אברהם לא ילדה לו. הענין דמשיקרא היתה סוברת שהבינה גם מאברהם וכמו שארז"ל אברהם ושרה עומעומים היו אבל עכשו שהבטיח לו בברית בין הבתרים בכריתות ברית שאינה חוזרת כלל שיהיה לו זרע הנה ראתה שמשום שהיא אשתו לא ילדה היא לו. שלה לא הבטיח השי"ת שיהיה לה בנים ולכן ותאמר שרי כו' הנה נא עלרני ד' מלדת שאותי עלרני ד' מלדת שהבינה היא בשבילי אולי אבנה ממנה:

ותתן לאברהם אישה. במדרש לו ולא לאחר. והכוונה דמפורש במדרש וכן בירושלמי קידושין דבב"ב או הוא מגרשה או היא מגרשתו לכן אמרו שכן לא תוכל להיות לאחר אשה אף אם יגרשה אברהם דמ"ד אמר עמק המלך שהמליכוהו על כל העולם אי"כ יש לו דין מלך שאסור להשתמש בשרביטו כמפורש בפ"ק דסנהדרין בירושלמי גבי מלך ולקמן ר"פ ס"א ושמה קטורה מן קטר כו' היינו ג"כ מטעם זה ודוק:

הגם הלום ראיתי אחרי רואי וכו' באר למי כו' הנה מבואר ריש גיטין דרקס ואמר תרגום קדש וברר. ויעוין תוס' שם שפלפלו בזה וכפי הגרסא דמחילה לארץ הוי א"כ הא אמרו סוף מוע"ק דאין השכינה שורה בחולה לארץ ויעוין מכילתא פ' בא דגבי יחזקאל או משום דכבר התנבא בארץ או משום שהיה על נהר כבר והוי מקום טהור ולכן התפללה על שראתה הלום לא בארץ ותירלה בעלמה דזה משום אחרי רואי. הואיל שראתה מלאכים ושכינה בביתו של אברהם

משך

לך יך

חכמה

ח 15

זרעך בחרה וביחזק לא נאמר אחריו משום דאברהם
זוה שלא ליקח אשה ליחזק מצנות הכנעני וביעקב
נאמר ולזרעך אחריו צפ' וישלח משום דליחזק זכו
שלא לישא מצנות הכנעני היה מקום לאחור שזה מפני
שרבקה אמרה קלתי בחיי אם לקח יעקב כו' למה
לי חיים אולם אחרי מות רבקה אין קפידא וכלן
כבר מתה רבקה קודם בואו לאביו לכן אחר דלא
לנסוב כנענית ושפחה רק שיהיו זרעו מיוחסים אחריו
ויעו' פסחים סוף אלו עוברין אפשר אברהם הזכיר
את יחזק כו' כו' ודו"ק.

והקימותי את בריתי כו' את ארץ מגוריו ארץ
מגוריו ארץ כנען פירוש דהכנעני
הי' לו קנין פירות עד דור הרביעי והשם נתן
לאברהם הארץ לאחוזת עולם היינו קנין הנוף וא"כ
לא הי' יכול אברהם לקנות הארץ בחזקה משום דכל
מה שמועיל לארץ הי' קניי להכנעני וצ"ל כנעני עבד
כמו שכתב המשליח בשם גדולי הדור צפ"א ממכירה
יעו"ש לכן זיהו הקב"ה על המילה שהוספת מילה
שלא נלטה נח הי' כנענית כסף וכמו בפועל ע"ז
דף ס"ג ובזה קני ארץ ישראל לכן ונתתי כו' את
ארץ מגוריו שאתה גר והיא קניי לכנען לקנין פירות
שיהיה שלך לאחוזת עולם ולכן אמר כאן נתתי לך
ולא בשום מקום ומה שזוהו לילך לארץ ישראל לא
נחשב כמו כסף שכבר פ"י רש"י לך לך להנאחך ולטובתך.
ואתה את בריתי וכו' לדרתה חסר כתיב לרמוז
כי דור המדבר אינם נמולים מפני שלא
נשבה להם רוח לפניות כדאמר יבמות פרק הערלי
וכזה דרשו רז"ל גבי קשת יעו"ש:

המול ימול ביתך ומקנת כספך והיתה בריתי
בשערכם כו'. צפרק אין מעמידין דף כ"ז
דריש דעו"ג פסול למול וכן מומר לערלות ועיין ירושלמי
שבת פרק ר"א דמילה ומדרש רבה ור' יהודה מכשיר
מילת עו"ג דלא דריש דף קרא. ונראה לדעת כי יש
בזה ענין גדול. דהגמרא בשבת פרק ר"א קליה דריש
דכבר כתיבאבן שמונת ימים ימול לכם כ"ז לדרותיכם
יליד בית ומקנת כסף. ולמה חזר וכתבו כאן היינו
דיש יליד בית ומקנת כסף שנימול לאחד ושם קאמר
דאם לקח שפחה ועוברת וילדה אם הטבילה קודם
לידה זהו מקנת כסף שנימול לשמונה ואם הטבילה
אחר לידה זהו שנימול לאחד. וכן ביליד בית כשקנה
שפחה ונתעברה אללו ג"כ עיין שם לח"ק כדאית
ליה ולר' חמא כדאית ליה בלקח שפחה ע"מ שלא
להטבילה. א"כ הא דנימול ליום אחד מקנת כסף
ויליד בית מיירי שגולד כשהשפחה לא טבלה וא"כ
לכיוון

אברהם יכלה לראות אף בחו"ל. ולכן אמר על כן
קרא לבאר באר לחי רואי. שהואיל שהיה על המעין
מקום טהור לכן זכתה אף בחו"ל וכמו שאמרו שם
אעפ"י כן לא נדבר אהו אלא על המים והבאר גרס
לזה ודו"ק.

והי' תמים במלות מילה שכ"ז שהערלה כך אתה
בעל מוס לפני רש"י. ולפי זה למדנו מזה דכמו
דבעל מוס מחלל עבודה כן ערל בעל מוס הי'.
ומחלל עבודה וגם בצמה פסול בעל מוס להקריבו
וזה נכון ורב חסדא אמר וצמים כ"א דבר זה מחורת
משה רבינו לא למדנו כו' שמפרש שזה קאי על שלא
יסתכל באיטגנימות שלו כדפרשו בסוף פ"ג דנדרים
ועי' רמב"ן ודו"ק היטב ורבינו בהל' ביאת מקדש
כתב דהוא כזר ולפ"ז היה ל"ל כשר בצמה.

והי' אברהם על פניו. ממורא השכינה שעד שלא
מל לא היה בו כח לעמוד ור"ה"ק נלכת
עליו. רש"י בשם חז"ל. ופירושו על דרך מה דאיתא
במסכת יבמות דערל אסור לאכול ולסוך בתרומה רק
שלא בזמנה קודם ח' אינה ערלה כן פשיטא לירושלמי
ובן פסק רבינו הרמב"ם. ודוקא קודם שמונה דלא
הוא כיוולא בו בר מילה בשום מקום אבל בל"ז אף
טומטום שאינו מחוייב ליקרע ולימול מקרי ערל עי"ש
בתוס' דף ע'. ולכן קודם הוזכר לווי השם למול
אלל שום נברא לא היתה מאוסה הערלה והיה עומד
ושכינה עומד עליו אבל כיון שאמר לו היה תמים
ואתנה בריתי כו' ונלטה לימול שוב הוא ערלה ומעכבא
ומאוסה הערלה ומש"ה ויפול על פניו וזה נכון ודו"ק.

והיית לאב המון גוים יתכן כי אברהם מסר
נפשו באור כשדים ונחשב כמותא עבור
פרסום דיעותיו בכפירה בע"ז ובטול האלילים. אמנם
לא היה יכול להוכיח לבאי עולם מה שנתאמת אללו
שהש"ת משגיח בפרטיות ומתראה לבחיריו בשפע
נבואה פרטית להשגיח צפרט וללוות האדם על מילה
פרטית חוקיית לכן במלות מילה שחל נפשות כל צ"צ
ונפש עלמו הראה שמתאמת אללו בלא פקפוק הנבואה
וההשגחה האלקית צפרט לכן אמר כי עכשו ע"י
המולו את עלמו ובניו יהיה לאב המון גוים שיתאמת
שיטתו באלקות לכל היודעים שמו שבלא שום פקפוק
הוא עושה ויהיה לרבי. [וזה מורה שם אז כמו אז
לפרעה] להמון גוים. ומפני זה הטעם עשה משתה
גדול ביום הגמל שיראו שחל בן זקונים הגולד ע"ד
פלא בטח אין לו שום ספק בשיטתו ונבואתו מהש"ת ודו"ק
והקימותי כו' ולזרעך אחריו מאי קא מוזכר
דלא תנסוב נכרית ושפחה דלא ליזול

משך

לך

חכמה

בפנינו ג"כ מחיר לעבול בשבת להכניסו תחת כנפי השכינה, והיכי דמל בפנינו מותר משום דנכנס במילה לבית ולא מתקנינן כלום, והא דקאמר סד"א טבילה עיקר והיכא דמל בפנינו אין מטבילין דהוי מתקן גברא שבטבילה זו נכנס לבית ויכולים היו להטבילו אחרת לכן לא דמינן שבת קמ"ל דאז הא לא הא ולכן בכל גווני שרו אם לא מל בפנינו מותר להטבילו משום להכניסו תחת כנפי השכינה ואם מל הלא לא מתקן מידי ואיש דר' יהודה קאי על מה דאמר ברישא ומטבילין אותו קאמר דמטבילין אותו בשבת, אך זה דלא כרש"י ותוס' וגם בראשונים לא עיינתי עוד לכן הדבר לריך חיפוש עוד ודו"ק בכ"ז: --

הנה ברכתי אותו בלשון עבר שהבכרה שאמר להגר הרבה ארבה את זרעך, זה כיון השי"ת על שמעאל בנה, ובפרט אם קטורה אינה הגר. **וכל** אנשי ביתו לילד בית ומקנת כסף נראה דהכוונה כאלו היו כתוב ולכל אנשי ביתו דמונן שאחרי המלחמה הג' ושם אברהם שהמלכוהו כולם היו רבים נותנים מתנות לעבדיו שלא יזכה בהן אברהם והיו כמו קנין שקנה קנין דאמר לגבי תרומה דאובלים בתרומה יעו' פרק אלמנה לכה"ג בזה לכן לכל אנשי ביתו משיהיה להם ילד בית ומקנת כסף ג"כ נמולו אותו ודו"ק **בהפטר**ה אל תראי תולעת יעקב פירוש מפני התולעת כן הפשוט ועיין ילקוט על פסוק מי את ויתיראי מאנוש ימות משל נאה וכן פירש במ"ר סוף פ' ויחי.

יש אנכי על אחרתך כמולא שלל רב דריש ליה גמ' פרק ר"א דמילה על מילה שעושין אותה בשמחה והענין דשלל הוא דבר הנלקח מיד אחר מה שהיה לו וזה מילה שנלקחה מן צ"ג דכל מילה שנאמרה לצ"ג ולא נשנית בסני לישאל נאמרה ולא לצ"ג אי"כ נלקחה מצ"ג ופ"ר אע"ג דנעלה מצ"ג התם אם קיים פ"ר בעודו צ"ג ונחגי"ר קיי"ל דפטור מפ"ר אח"כ משא"כ במילה שעו"ג שנחגי"ר כשהוא מהול לריך להטיף ממנו דם ברית וקיומו אינו כלום ואינו מועיל כלל לכן שפיר הוי שלל שנשלל מהם.

עוד יתכן דפשטיה על החורה דמטה בעידנה דעסיק בה מללא בעידנה דלא עסיק בה לא מללא משא"כ תורה שמללא גם בעידנה דלא עסיקה בה וזה הוא מחמת שהחורה תבלין ליזר הרע ומתשת כוחו הרע ואין בו כח להסיתו עוד לעבירה כן במוליא מליאה הוא שמח ושש במליאתו ונוסף עוד כשהוא שלל הנלקח משוגלו הנלחם בו מבלעדי שניתוסף הונו ונחצבה כוחו עוד הוא שש במה שנחלש השוגל כי אין

להיותו נכנס בכלל יהדות לריך טבילה ומילה דקיי"ל דגר לריך טבילה ומילה ולר"י במילה לחודא כן הוא וכ"ז שלא טבל ומל אינו עבד ישראל רק נכרי לכל דבר, ואף אם בדיעבד מל שלא בפני שלשה אינו גר לשיטת הרי"ף ורמב"ם דאסור בבת ישראל דמשפט כתיב בו ולכן בענין המול ימול דוקא מי שדרך להכנס לבית במילתו בעי שיהיו המוהלים כשרים לדון ובדאי נכרי ואשה פסילי ואף אם מהלו עו"ג בפני ישראל שלשה מומחין ג"כ מסתפקא דר' יהודה בעי שיהא המל גופיה ישראל היכי שמכניסו לביתו של אי"א מטעמים שאבארי דר' יהודה סבר דכתיב לא ימול ישראל מפני שמל לשם הר גריזים, אי"ל ר' יוסי היכן מלאנו מילה שגריכה לשמה ור"י סבר שגריכה לשמה דמפיק מל"ד המול יעו"ש, והקשו רבותינו בעיד ותל"ו דסתמא לשמה קאי יעו"ש באורך גדול, וזה הינח בישראל שכן ברית הוא, והמילה הוא רק מלה פרטית, אבל לא בעו"ג שנכנס ע"י זה לבית ודאי לאו סתמא לשמה קאי, ובעינן שיהא המל ישראל וגדול שמכוון לשמה ובקטן ע"י אחרים עומדים ע"ג ל"ב, ותליא בשיטות עמוקות בגיטין פרק המביא דף כ"ג ואכ"מ ולכן כתב קרא המל ימול יליד ביתך ומקנת כסף דמיירי באופן שאינו נימול לשמונה וע"כ שלא טבלה אמו קודם שילד והוי עו"ג גמור, ולכן למילתו בעי לשמה ובעינן שיהיה המל מהול ולא עו"ג ומומר דאינם מכוונים לשמים ובפרט שדרך שיהיו שלשה שראים לדון, וזה נכון בס"ד:

וביין שזכינו לזה אי"ש מה דקאמר הגמרא בפרק החולץ דף מ"ז פשיטא כיון דאמר ר' יהודה בחדא סני יעו"ש, דלכאורה קשה דהוה ליה לפרש דר"י סבר כ"ר יהושע דטבילה בלא מילה מהני ומילה בלא טבילה לא מהני, וזה דקאמר לפיכך דטבילה בלא מילה מהני ומילה בלא טבילה לא מהני, לכן להכניסו תחת כנפי השכינה מותר לתקוני אם לא מל משא"כ ר' יוחי תרתי, בעי דטבילה לחודא לא מהני ואי"כ ממ"נ אם מל מערב שבת בפני צ"ד היה לו להטביל מע"ש ולדייני דלא בקיאי בדיני בשבילים אין אנו מתיריים טבילה בשבת לתקוני גברא, ואם עדיין לא מל עוד אינו מיקרי ישראל בטבילה ולריך שימול לאחר ולמחר יכנס תחת כנפי השכינה ואי"כ נטבילו למחר וזה היה נכון, אך לפ"ז אי"ש דע"כ ר' יהודה סבר דאז מילה או טבילה ולזה דריש המל ימול כשנכנס לבית במילה וכמו שפרשנו לכן מוקי בפשוט ונראה לי כעת בלא עיין בראשונים דהיכי דלא מל

לדורותם כו' להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו ונתתי לך ולזרעך אחריו לכן אמר שהוא הוא הבן אשר תוליד שרה יהיה אחריו של אברהם ובמקומו וממלא מקומו ומתיחס אחריו משא"כ ישמעאל וצבי קטורה הם אינם אחריו כי הוא בן האמה והמה צבי הפילגשים [יעוין יצמות סוף נושאין על האנוסה בזה] רק שא"כ היה לך לאמר והוא אחריו שדיבר לאברהם בטוב לכן הפסיק המאמר ושרה שומעת פתח האהל ודבר המלאך במכוון ששמע שרה ולמכת שרה סיים והוא אחריו ובל"ב מדות דר"א צבי של ריה"ג פירש כן קרא וגר ד' טרם יכנה ושמואל שוכב בהיכל ד' שהוא סודר המקרא וגר ד' טרם יכנה בהיכל ד' ושמואל שוכב וכן פירש"י צפ' ואתחנן על קרא דלא עליהם בזה לאמר עיי"ש וכיו"ב רבות ודו"ק.

והוא אחריו במדרש זה ישמעאל מפני היחוד בזה פרשתי מה דבסוף פרק עשרה יוחסין בחר דמסיים כל הלכות יחוד מביא מלינו שעשה אברהם אבינו כה"מ כולה עד שלא נתנה שנאמר וישמור הוא מפני שאברהם העמיד את ישמעאל להיות שלא תחיד שרה עם המלאך ולכן כתיב וישמור שזה לסייג לתורה ולפי הגירסא קיים א"ש טפי שקיים הוא מונח על הסייגים והגדרים שעשה אברהם למות התורה וזהו עקב אשר שמע בקולי לקיים המצוה כראוי וישמור משמרתי שעשה משמרתי למשמרת וכמוש"ד ושמרת את משמרתי צפ"ב ד' יצמות יעו"ש וזה שדייק שעשה אברהם כו' עד שלא נתנה דהי אז אינו מצווה ועושה ולא תקיף ילדו כמו המצוה ועושה כמו שאמרו גדול המצוה ועושה כו' והיה עושה סייגים כ"ש עכשיו שאנו מצוים דתקיף ילדו כ"ש שצריך סייג לתורה ודו"ק.

והנה אמרו רז"ל כי גדול הגאון באיוב יותר מאברהם דאלו באברהם כתיב עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ובאיוב כתיב ירא' חס וישר כו'. והביאור פשוט כי הירא מפני אביו ורולה למלאות רצון אביו מפני יראתו חס השגתו שלמה ומשגת דעת אביו מבין מה שאביו יתענג מזה וה עושה ומה שלא יתענג ואדרבא יקפיד עליו זה אינו עושה נמצא כי הוא מסיבת יראתו עושה מה שמשיג ברצון אביו והנה איוב היה דל ההבנה בידיעת דרכי השי"ת ואחרי יראתו את אלקים עדן לא השיג שמפני מורא השי"ת לך לך לסור מרע ולהיות ישר ולכן היו לו תוארים אחרים לצד יראת השי"ת אבל באברהם שהיה השגתו תכלית השגת הגבאים וכמו שאיתא בספרי ויבוננו מאברהם שהשיג מעצמו כל התורה כולה ומסבת מורא השי"ת היה סר מרע וישרותמים וכליל השלמות

אין לו במה להחיות נפשו וזה שאמר דוד שש על התורה כמוצא שלל רב שהשוגא נחלש ואין בו כח עוד לחגר בו מלחמה וגם במילה יתכן עפ"י מש"כ המורה שמתלים כח תאות המשגל וזה כשלל רב שהשוגא המתאוו נחלש ודו"ק.

השמיטה

תקבר בשיבה טובה שיעשה תשובה ישמעאל בימיו הנה מעשה אבות סימן לבנים הוא רמז שצבי ישמעאל באחרית הימים יתקרב להאמת ויאמינו בד' אחד (רמז"ן פ' בראשית) ויבדלו מהעו"ג כמוש"כ רבינו (בתשובה) וזה שביקש יאחק על עשו יומן רשע הוא שגם הוא יתרחק מעו"ג באחרית הימים והי' התשובה בארץ נחכת כו' לכן כל יראה גלות ד' ויהי' עובד עו"ג עד ביום ההוא יהי' ד' אחד כו'.

וירא

ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבדו ע"ד הללה דשיטת היראים דאכילה בלא שתי' אינו חייב בצרהמ"ז לכן אמר שלא אתן רק לחם לאכול בלא שתי' ולכן אחר סמוך תיבף תעבדו שלא תלעטו לבדך --

מהרי שלש האים קמח סולת פירוש שמשלש האים יהא סולת וזה עשרון מהאם כדאמר בלחם הפנים (מנחות דף ע"ו) כיון דמתים ומישן כו' ועשרון הוא מאכל אדם והאכל במ"ז ה"ז בריא ומבורך (עירובין פ"ג) ומייב בחלה ואסור לעמא מולין הטבולין לחלה (עו"ג נ"ו) לכן שרה שפירסה נדה לא לשה זה. ודו"ק. **ויקח** חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה איתא בפסיקתא רבתי משה חוזר להם תשובה כו' הלא אכלתן בשר בחלב אלא אברהם אבינו כו'. והענין דאברהם קיים כל התורה כולה וכפי הגרסה דהבן הבקר היה בן פקועה ושמיעה התירחו ואין זה משום צב"ח דחלב שחוקה מותר ועיין שעה"מ ולכך ע"כ דלא מכלל צבי נח דאי לאו הכי הכי אסור עדיין משום בשר בחלב ועוד דאין שחיטה מחירתו והוא אבר מן החי וכיון דבשר נתקדש בקדושת התורה מדוע תלעקו מה לילוד אשה ציינו הלא שלו הוא טעל ועוד יש להאריך עפ"י דברי הט"ז.

וישרה שומעת פתח האהל והוא אחריו יתכן לדעתי דכל זה מדברי המלאך והנה בן לשרה אשתך והוא אחריו ופירשו כי השם יתעלה אמר בעת שאל אברהם והקימותי את בריתי ציני ובין זרעך אחריו

משך

וירא

חכמה

השלמות ואולם כל החמודות הכל ממה שהבין רלון הש"ת התמימה ומיראתו מפניו עשה זה על כל המיוחד והנפלא ודו"ק:

רמב"ם זה לחקה שרה הנה רצונו הרמזים בפירוש המשנה ובחיבורו כייל לן כי הנאמר מפי השם יוכל להשתנות על ידי השתנות המקבילים לכן פחדו שמה יגרסו החטא אבל הנאמר לנביא לא יוכל להשתנות לואת כאשר אמר השם לאברהם וילחך בלבו הלבן מאה שנה יולד משום שיוכל להשתנות אבל שרה אחרי שמעשה כבר מפי אברהם אשר הוא חללה הוא כאלו שמעשה מפי נביא כאשר קרא שמה שרה שנאמר לו כל זה ביחד ותלחך לכן אמר למה זה לחקה שרה כו' דהלא הנאמר מפי נביא לטובה לא יוכל שוב להשתנות עוד והבין:

המבסח אני מאברהם כו' ואברהם היה יהיה לגוי גדול ועולם הנה באמת הוא בטבע בעל החדד שמי שהרבה להטיב אותו חפץ אחרי זה כי יזכר לטוב שמו לכן יחפון בהתקיים מי שהטיב לו למען יהיה חסדו קיים לעד ונוכח לדורות כאשר בארתי וזכר חסדי אבות פירוש החסדים שעשה לאבות לכן מטיב לבניהם עדי עד למען לא יהיה מה שהרבה חסדו לאבות לחנם ובפרט האיש שאין לו בנים כל קיומו בזכרו כי האנשים שהטיב להם יזכרו לעד חסדו כי במי יזכר שמו ואם יתמו האנשים שהטיב לו הלא היטב חרה לו כי גם שמו תמה נכרתה מספר החיים לכן אמר כי אברהם מסר נפשו להליל את סדום ועמורה כו' ורכוש ואם יתמו סדום ועמורה הלא יחרה אף אברהם כי אין האיש שהכיר טובתו עוד בתבל לכן אמר ואברהם היה יהיה לגוי גדול ונברכו בו כו' אף אם יתפך סדום כי שמו יאמר לברכה בקרב הארץ ולכן כאשר אמרו כי עתה נרע לך מהם שזה כפית טובה ללוב אשר עבדו היל אברהם את כולם לא היה תועלת לאברהם בהשאר אותם כי שכחו טובתו גם חסדו עמם לכן אמרו עוד מי לך פה להליל אותן ברחמים הלא בזה יבדלו לך ודו"ק היטב

כ"י ידעתיו למען אשר ילד כו' כי אם אמר הש"ת שילד את בניו הלא היה מוכרח ומחוייב אמנם ידעת הש"ת אינו מכרח בהחירה כמוש"כ הרמזים בספר המדע לכן אמר ידעתיו שנשאר אללו בידיעה בלתי גזירה מכרחת בחירתו למען אשר ילד בחירתו ומרלנו לכן לא הוליד זה הש"ת מידעתו שלא להכריח בחירתו וזה כהתרגום.

כ"י ידעתיו כו' אשר ילד כו' לדקה ומשפט זה דין ופשרה דגמרינן לקרא דוילו מזה (רש"י סנהדרין נ"ז ע"ב) אף ע"ג דליכא חנא דאמר דאסור לבצוע

זה דוקא בבית דין דישאל דדין על פי דרכי התורה אסור לדיון לבצוע רק לדון בדיני תורה אם לא כשאינו יודע דין תורה אז מותר לבצע ולפשר אבל בבית דין של בני נח שמוזהרין על הדינים לדון דיני נמוסים כפי השכל האנושי בזה מותר ומלוא לפשר אפילו אם יודע הדין שלהם ולכן אמר בדוד ויהיה דוד עושה משפט ולדקה משפט שיש בו לדקה הוי אומר זה ביצוע כשאינו יודע או בדין מרומה שמשפט קודם ובאופנים שאין דין לדקה אבל באברהם כתוב לדקה ומשפט שקודם שנתנה והיו בני נח תורה פשרה העיקר והדין הנמוסי טפל הי' משפט אחר הלדקה שהפשרה קודם ודו"ק וכן הביא רמב"ן בוישלה בדיני ישראל כל דין שאתה שלם ממנו (לא דין מרומה ויודע הדין) אי אתה רשאי לברוח ממנו (פירוש לבצע ולפשר) כו' אבל בדיניהם אעפ"י שאתה יודע שאתה שלם ממנו אתה רשאי לברוח ממנו (פי' מלוא לפשר כמו דפירשתי) ויעו"ש ברמב"ן שפירש בדרך אחר וצירושלמי שלפנינו אין זה הנאמר. ולכן אמרו בניו לדין שאשה פסולה לדין וציתו לדקה שפשרה כשר בנשים יעו"ד ק"ז ע"ב ודו"ק

כ"י ידעתיו למען אשר ילד את בניו ואת ביתו אחריו כו' לעשות כו' הגה חנוך מלוא לבנים במלות עשה לא נזכר רק עשה דולמדתם את בניכם הוא בת"ת ואמרו בניו דף כ"ט דהאב חייב לחנך בנו במלות ואין האשה חייבת לחנך בנה במלות פירוש דהוי כמו מלות עשה של תלמוד תורה דהאשה פטורה ויעו"ש א"ח סי' שמ"ג בציאורי הגר"א ובמג"א ומקור מלות חנוך במ"ע מקורו מזה הפסוק מאברהם אבינו שילד את בניו בקטנם על המלות וקרא דחנוך לגער עפ"י דרכו שהביא רמזים בסוף הל' מא"ס (ושם לענין איסורים) הוי מדברי קבלה אבל העיקר מאברהם וכאן משמע שאף לבנות מלוא על האב ויעו"ש מג"א דרך בניו אין מלוא על בנה וכן משמע בגמ' ס' ואכמ"ל.

ישמרו דרך ד' לעשות לדקה ומשפט מזה מקור הברייתא דת"ר ע"ג דף ל"ט חזר שמת אשתו ובניו וב"ב הרי הן בחזקתן עד שימשרו וזה בכלל ביתו אשתו ועבדיו ושמריו.

ויפגנו משם האנשים במדרש הדא אחרת אין עורף למלאכים פירוש דררש לשון ויפגן הוא שחזר לאחוריו והפנים הוא כנגד המקום אשר אליו יולא וזה ויפגן וילא ואיתא ביומא דף ר"ג שמהיכל ועזרה וכן תלמיד הנפטר מרבו לא היו חורין פניהם והולכין רק מלדין והולכין דרך אחוריהם. וא"כ כאן שהיה הקב"ה אלל אברהם ואברהם הלך לשלחן הלא לא החזירו פניהם רק הלכו לאחוריהם ואין שייך ויפגנו לכן אמר שהמלאכים אין

ומלצם בעולם הרוחני כאשר אמר בפרק במה מדליקין כל מה שתקנו לא תקנו אלא לנורך שלמן כו' ואמר כי הם אינם מטמאין באהל ולחד שטוף אף בגנע ומשא כו' (יבמות ס"א) וכן אמר כי אוכל שא"א יכול להאכילו לאחרים אף שהצ"ח מותר לאכלו כמו פטר חמור ככ"ז אינו אוכל לקבל טומאה דהוי כמו שאינו ראוי רק לאכילת כלב והבן.

ואמרנו ע"ז מלידת הגמרא פרק מי שמתו ריב"ב כו' אין ד"ת מקבלין טומאה כל עיקר שנאמר הלא כה דברי כאש נאום ד' וכן נאמר אכן כי כלי אדמה אינן מקבלין טומאה וכשנשרפו באש ובכבשן מקבלין טומאה דהוי כלי חרס כן הגויס אשר לא נשרפו באש דבר ד' המה קרובים אל האדמה ויסודותיה ואינם מקבלים טומאה. לא כן עם ד' אשר נשרפו באש דת למו המה רחוקים מן הטבע ויסודותיה ועליהם לפי גודל שלימותם ואיכותם והפלת טהרת עולם נפשיותיהם יתחם עליהם הטומאה אם לא ירחיקו עצמם מכל דבר אשר לא טהור.

כן טהרת הישראלית תלויה כמו כל הזרעים אם יחזורו ויזרעו נטהרו מטומאתן דטהרו אגב אציהן וכמו כן מים מתהרים בהשקה ששצים הן לחבורן הקודם להיסודי וכמו שאמרו בתו"כ פ' שמיני שנטהרו ע"י אציהן. כן טהרת הישראלית הוא בשושו אל אבותיו היינו בהיבטל בכח בחירתו לכן הליכותיו עלי ארחות תבל ליסודו היינו הנפש אל אביו שבשמים אשר משם לוקחה ושם מחלצתה והחומר מבטל התפעלויות כוחותיו עד כי הוא כעפר בלתי מרגיש ממעדי העולם ועוגביו ולא יחוש למקרי הזמן ופגעיו ונטיהר בהשיבו אל יסודותיו וע"ז המתפלל לריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כי לבו הוא כנוי אל מעון החכמה אל החכמה בעלמותה וכמו שדרך הכתוב לכנות אל המעון בכ"מ זה יהא למעלה דבוק באלקים יתברך ועיניו המה עוגבי מעדי החומר לריך שיהיו למטה להיבטל עצמו להארץ אשר ממנה לוקח אשר לא ירגיש כי הוא חי אשר לריך לאיזה דבר וכן אמרו ולא תתורו אחרי לבבכם זו מיות ואחרי עיניכם זו זנות זה על ההסרה מדבקות השם וזה על חמדות הזמן ודוידה אשר המה מתוארים בשם זנות לכן כשאמרו שכל נחש על חוה והטיל בה זומא הוא מפעלות השטן וכוחותיו החומרות החשוכות מעדינים דמיונים ולא פסקה עד האבות שהמה בטלו הכוחות ושבו בעודם בחיים מלאים דשן אל מחלצתם ויסודותיהם לכן אמר אברהם ואנכי עפר שהוא ביטל עצמו ממליאות חי והיו עיניו למטה ולא נהנה מהעו"ז כאצבע קטנה ונטהר ע"י אציהן. והוא כשחילי

אין להם עורף וסביבותם פנים לכן כתוב ויפנו שמו פניהם ללאת ונכון

אולי יש חמשים לדיקים בתוך העיר כו' אשר בקרבה פירוש כי יש טוב מוחלט ויש טוב מלטרף בצמיגת הרע הוא טוב וכמאמרם בדורותיו היה לדיק כו' וזה שאמר אף אם הם אינם לדיקים בעיר אחרת רק שלנגד אנשי אדם המה לדיקים לא תשחית למען חמישים הלדיקים אשר בקרבה הם לדיקים אבל בעיר אחרת אינם לדיקים.

השופט כל הארץ לא יעשה משפט משום שאתה שופט כל הארץ והשקפתך מקפת כל הארץ ותחשוב סדום נגד עיר אחרת ולא תמלא בה לדיקים נגד לדיקים אחרים ובשביל זה לא תעשה משפט חלילה לך מזה רק תביט בפרט על העיר אם הם לדיקים נגד אנשיה לא תשחית ודו"ק

ואנכי עפר ואפר פרק כסוי הדם אמר רבא בשכר שאמר אברהם כו' עפר ואפר זכו בניו לשתי

מלות אפר פרה ועפר סוטה הענין מבוחר דמאלו היסודות אינם מקבלים טומאה כל הגדולי קרקע והמים המחוברים לקרקע לבד מה ששלמותו בזה ע"י מפעלות האדם ומסיבותיו בהם יתכן הטומאה כי הטומאה אינו בשום נברא שכל אחד ואחד הוא מוכרחי לפעולתו וטבעו בלתי במירי רק הטומאה באדם מלד התנגדות כוחותיו ורלוט המכריחם בדרך אשר בה יבחר וע"ז מלאנו כי כל העצירות החמורות כתיב בהו ולא תטמא הארץ וטמאתם גם לכן כאשר הסוד האלקי וחכמתו הבדיל את עמו ישראל והזהירם על טהרת הנפש והרחיק מהם דברים המסאבים לנפש לא גזרה טומאה רק על דברים הקרובים להיות מזורכי אדם כי הוא הסיבה לטומאתם לכן כל אוכל אשר אינו נאכל רק ע"י הדחק לריך מחשבה וכן בהכשר אמר בריש העור והרועז פירות שלא הוכשרו כתור שלא נגמרה מלאכתו דמי דהטומאה אינו מתייחס רק בליכות האדם ומסיבותיו אשר הוא בפעולותיו יביא הטהרה ויסבב הטומאה וכל הקרובים ללרכיו מקבלין טומאה וכן בכלי עץ כל שהוא ממשמשי האדם וממשמשי וכן ככ"ד ע"י מפעלות האדם יבוא הטומאה כיון שחלה בו ענין האדם הבחירי והמרוצה ומסובל בכוחות שונות ומתנגדות אשה לרעותה וכל מי שיש בו שלמות יותר הוא עלול לטומאה כמו שאמרו שדבר תורה העו"ג אינם מקבלים טומאה לפי שהם נעדרי השלמות לכן כמעט קרובים הם אל הטבע ויסודותיה אשר המה נעדרי הבחירה ויותר מזה הפליא ר' שמעון בן יוחאי בשיטותיו התלמודיות שלא חשן כאשר השקוף בזמנו על מעמדם

משך

וירא

חכמה

כשחילי תרומה שנטמאו ושתלן דמורחין וכמים הנטמאים
בהשקה לכן נתן הש"י לבניו מלות המטהרות אחר פרה ועפר
סוטה שזה מטמא עמאים וזה מטמא אשה לבעלה בינה זה.
ויאמר לא אשחית אם אמלא שם ארבעים וחמשה
הנה בהק מנייני דלקמן בארבעים ושלשים
אמר לא אעשה שלא יתחיל להרע כלל אבל בעשרים
ועשרה שהמנין מועט אמר לא אשחית אבל לעשות
להם חיזה עונש יעשה שרק שלא להשחית יגינו אולם
מה שאמר לא אשחית אם אמלא שם ארבעים וחמשה
בזה יש דבר גדול כי החטא יגדל לפעמים מלד החשבון
כי יש דין ויש חשבון ששוקל בדבר שהיה יכול לעשות
מלוא ועשה עבירה תמורתה וידון גם על זה וכיון שיש
חשבה והעשירי שמעלים מוטל שכל נגד כולם איב
החטא גדול שלא נתעורר אחד להשלים לעשרה להיות
עדת לדיקים ולכן מלד החשבון גדול העונש ולכן לא
ישחית אבל ייסר אותם שלא נתעוררו להשלים לעשרה.
אבל בארבעים שהיה חסר לכל עיר שני אנשים אם
כן כל אחד בפני עצמו יאמר כי אין בהמנונו כל כך
חסרון כי אף אם ידק ג"כ יחסר לעשרה ולכן אמר
לא אעשה. ועיין ראש"ע שכתב שמוהרמ"ו גדול לדרז"ל
שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה בני אדם וזה מוסר
גדול לאחר יוהכ"פ שאם לא שבו אז העונש על החשבון
יותר גדול שהיה נקל לשבוע להבזר יתברך שאז היו
קורעין גזר דיו אפילו ביחיד כמבואר ב"הולא שבו ודו"ק.
ובענין זה פירוש הגר"א באבות מאמרם דין
וחשבון שדין הוא על עבירה שעשה וחשבון
הוא מה שהיה יכול לעשות מלוא וברור כי
אין דנין רק על אותו אופן שעשה העבירה אם
עשה עבירה בפיו יחשב לו מה שלא עשה מלוא בפיו
ואיב ניחוי למשל אם חטא במעשה הלא מחשבין לו מה
שהיה יכול לעשות מלוא ע"י מעשה ואין לו עונש רק
על העדר המעשה אבל במחשבה שחשב בעבירה
מחשבין לו מה שהיה יכול להרע במלוא ולחשוב
במלוא ומחשבה של מלוא מלטפת למעשה איב אז
היה לו שכל במחשבה ומעשה נמלא בהעדרו נעדר
ממנו מחשבה ומעשה איב לפי עונש החשבון הוא גדול
על המחשבה יותר מן על המעשה וזה שאמרו הרהורי
עבירה קשין מעבירה היינו לענין עונש החשבון ודו"ק.
ויעיין מה שכתבתי בפ' האזינו.

ויצא ד' כאשר בלה לדבר ואברהם שב למקומו
הוא רמז למה שאמרו ז"ל גדולה הכנסת
אורחים מקבלת פני השכינה והנה אברהם היה עסוק
בהכנסת אורחים איב כשהלך לדבר עם השכינה ושב
למקומו היינו שהלך למדרגה הגדולה שהיה לו מקודם

אבל לולא זה היה אברהם הולך ממעלה אל מעלה
והוא הולך תמיד ולא יתכן עליו ששב למקומו.
דו"ק חילוי ונדעה אותם פירוש נדע כל מאווייהם
ומפליהם אם רואים לרגל את הארץ וזה שאמר הנה
נא לי ש"ב כו' כי על כן באו כלל קורתי פירוש על כן
בשבל הצמות להתחתן אחס באו האנשים הנה כלל קורתי.
כ"י משחיתים אהנו את המקום הזה בדבר הזה
חטאו כמאמר רז"ל ביומא והכוונה כי הדבר
הגגור מהש"י לרעה יכול להשתנות ע"י תשובה ואין
זה גזר דין שאינו נקרא כלל. אבל הדבר הגמור אל
המלאכים כבר הוא גזר דין וכל יוכל להשתנות כי
ידיעת הנבראים מכרית הבחירה לכן הש"י שלח
אותם לסדום אולי ע"י שיגידו כי ד' רואה להשחית
העיר ישובו מדרכם הרעה כמו שמצינו בננוה
לכן כאשר אמרו כי משחיתים אהנו הלא אמרו הדבר
בהחלט ושללו הבחירה והגזר דין אינו נקרא ונעלו
דרכי התשובה אולם לוט הבין מסוף דבריהם כי עדיין
תשובה מועיל כי לזה שלח אותם הש"י לכן וילא
לוט וידבר אל חתניו כי דיבר להם שיטעוררו את בני
העיר לשבוע מדרכם הרעה כי אם לא ישובו בלה
ונחלה ויאמר קומו לאו מן המקום כי משחית ד'
את העיר ועדיין אין הגזר נחתם ויכול להתקרב
ולכן ע"י יליאתכם מן העיר יתעוררו לתשובה וכמו
שאמרו במדרש על בנין נח את התיבה שזה גופא
היה התראה לתשובה ולכן כתיב וידבר אל חתניו וכו'
ויאמר קומו וכו' כי היה בזה שני ענינים ודו"ק.
ויירב אל חתניו כו' לא הלך לדבר עם נשי בניו
יעיין רמב"ן מישום כמו דאמרו ז"ל נבח
בך כלבא עול כלבא פוק יעוין עירובין דף פ"ז ופשוט
ויירי בשחת אלקים את ערי הכנע יתכן כי הוא
על התבוננות של אברהם על מפעלות הבורא
יתברך כי הדרך במוי שמתפעל ועושה בחרי אפו דין מרא
אשר לא נשמע כמוהו אזיגס על בני לא יחמול ובאכזריות
נוקם שוטף כל אשר יפגעהו לא כן מפעלות הבורא
יתברך כי בעת שחמו את ערי הכנע בגפרית ואש
אז זכר בריתו את אברהם לתת לו את יחזק והליל
את לוט וזה שאמר וירא כו' ויהי בשחת חלקים כו'
ויזכר את אברהם היינו לתת לו את יחזק וישלח את
לוט שכל זה מוסב על וירא שכל אלה ראה אברהם
והיינו שבמשפט אמיתי בלא שום התפעלות חיזה אשר
לא יתכן אלא הבורא חלילה שחט את הערים האלה והבין.
דו"א אבי מואב עד היום כו' כי הממזרות הוא
פסול בתולדה ומועיל לרעה אל תכונת הנפש
וכמו שאמרו כי הממזרות יבצב עוות פנים לכן אמר
כי

במה שנשתלמה אחת מחברתה והנה אמרו שבת קמ' עד ג' דורות לא פסקה כו' כי מאברהם נטלה שרה את הטוב והזוהמה נטלה הגר ובאברהם היה הזוהמה מה שטעה בידיעת אלודות טרם שהכיר את בוראו ושרה ברה ממנו הלך והטוב לבד לכן ילדה את יצחק ולכן נאמר כל אשר כו' שהיא אינה בוררת רק הטוב לכן המלינו ז"ל בפרק חזקה לר' בנאה וכו' דחזי דגני אברהם בכנפי' דשרה וקא מעייניה לי בראש שרואה רק לבדור הטוב מראש' והדיעות הנודקות והקדושות אשר העלה בעלם עיונו אחרי הכרתו את בוראו בשלמות בזה האופן הוא מיוחס חבור הנפשות ולורותיהם הנבדלות במה שנשתלמו זה מזה ועיונו שו"ת רשב"א סי' תמ"ה להבדל שו"ת ותרד"ק ותתע במדבר באר שבע ושם שער השמים והיה מולב בבאר שבע ושם שער השמים והיה עומד שם אברהם להתפלל ולכן היא ידעה מזה וזה ותלך ותתע כו' ותשב לה מנגד היינו נגד שער השמים מקדש שלמעלה מכון לשלמטה לזה אמר כי שמע אל קול הנער באשר הוא שם לא בסיפתך שישבת נגד שער השמים והבן:

ויקרא מלאך כו' אל הגר מן השמים הנה צפ' לך כתוב ויאמר מלאך ד' כי היתה מדברת עמו כעם אדם מפני שהיתה רגילה עם מלאכים כי בבית אברהם היו מלאים והיא היתה לריכה לשוב לבית אברהם אבל כאן שנגרשה מביתו ולא שבה אליו עוד כתוב מן השמים שרק קולו שמעה אבל לא ראתה אותו ומה שכתוב בעקידה ויקרא מלאך כו' מן השמים כו' הוא לפי שבעת העקידה שהיה מקריב אברהם בנו להשי"ת היה אז התגלות אלודות כמו שהיה לכהן גדול ביום הכפורים לפני ולפנים שפי' נאמר וכל אדם לא יהיה באהל מועד ופי' בירושלמי אפילו אותן שכתוב פניהם פני אדם לכן לא היו יכולין להיות על ההר אז רק קרא מן השמים שהמלאך לא היה יכול לגשת אל ההר לכן אמרו במדרש כי אברהם היה ככהן גדול אז בעת העקידה ולכן לא היו יכולים המלאכים לבוא שמה ודו"ק בזה וזה שאמר אשר יאמר היום בזה ד' יראה.

ויבזה אתי שפיר מה דאמר בפסיקתא ארץ המור' כשתבוא להמקום אתי מקדישך לכ"ג המור' לשון חלפין כמו ואם המר ימיר תמורתו של שם כה"ג היינו דכמו דאמרו אלל שופר צפ' ראוה צ"ד כיון דלזכרון אתי כמאן דאתי בפנים דמי אס כן כאן דכל העקידה לזכרון וכמו דאמרו כאלו עפרו לבד ע"ג המזבח וכמו דאמרו אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר

כי התכונה הרעה מהאבי המשפחה נשאר אללו ובניו עד היום (ועיין בעה"ט תל"א) ואף שאין ממזרות אלל עו"ג יתכן להיות כי למיד ממזרת לאחר עשרה דורות מותרת לכן רות באה לבועז שכבר היה עשרה דורות ממואב אביהם אם תחשוב נגד דורות מ"ס אברהם יצחק ויעקב יהודה פרץ ותמשה דורות מפרץ עד בועז ככתוב בסוף רות והמליאה ההשגחה שיהיה כבר עשר דורות ודו"ק.

גם היא ילדה בן ר"ל הבכירה היתה היא המעוכרת ולונו לא ידע כלל איך היתה היא מזרעת תחילה ולכן ילדה בן אבל הלעירה כיון שידע בקומה של הבכירה חשב שבראנוו בא על הלעירה והיא לא חמדה שהבכירה הסיתה אותה ובכ"ז ילדה בן, ונשאר בטבע הבנים ממואב שנטמיו הסיתו לזנות בשמים. **הנך** מת על האשה אשר לקחת. והיא בעולה בעל הכוונה. דעשה שתי עבירות האחת איסור גזל וכמו שמפורש בסנהדרין דף כ"ז על הגזל גנב וגזל ויפ"ת וכי"צ ופרש"י דהוה נמי גזל שגזל את אשתו וכן שם בן נח שיחד שפחה כו' אעפ"י שאין זה בעולה בעל ראשון נהרג משום גזל עיי"ש. [ולע"ק כעת על רמב"ם דפירש משום עריות אשת חבירו וסוגיא דגמרא לא משמע כן] ולכן קאמר הנך מת על האשה אשר לקחת דהוה גזל, והשנית והיא בעולה בעל דהיא אשת איש ולכן אמר אבימלך ובנקיון כפי עשיתי זאת דזה מורה על הנקיון מחמת ודו"ק:

ועתה הסב אשת האיש כי נביא הוא. הכוונה דב"ג אינו לריך גירושין רק בפרישתו או בפרישתה סגי וכמפורש בירושלמי פ"ק דקדושין והכא מדלא אמר האמת שהיא אשתו בעת לקח אותה אבימלך הלא אין רטנו ששהיה אשתו והוה כגירושין לכן קאמר כי נביא הוא ויודע שאתה תחזירנה לו לכן שתק אבל עדיין היא אשתו שלא פירש ממנה.

כאשר לזה אותו אלדים. מוסב גם על ויקרא שמו יצחק כאשר לזה כו' וקראת שמו יצחק אף ע"ג שמשרה שלחקה הקפיד השי"ת בכ"ז קראו יצחק על שם שאברהם שמח ולכן אמרה שרה כל השומע יצחק לי להשתתף בקריאת שמו בדרך האמהות והבן: **כ"ג** אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה. דע דהנפש של האדם הוא שכל נבדל רק שלא נשתלם עד בואו לעולם ואז נעשה מנבדל מחובר להמין ואחרי הפרד החומר אז דבוק לנפש זולתו במה שהשתלם ממנו וזה אינו מובן למי שדבוק בחומר ולכן מלאנו בגמרא כד שביבנא ר' אושיע נפיק לותי דמתרינגא מתני' כותי' הרי דהנפשות דבוקות ומיוחסות זה לזה

משך

וירא

חכמה

שכיניו אולי צחרות אלו בם ינקום נקמתו. ועשו
עלות בנפשם להקדים רפואה ולכרות עמו ברית וזה
שאמר ויהי בעת ההיא ויאמר. --

וַיִּרְאָה שם בשם ד' אל עולם. יתכן דהוי כמו
דכתיב לעולם. דקודם שגולד יחזק ופרסם
אברהם מליאות השם והשגחתו הפרטיות ואחדותו
שהוא בלתי מושג אם מת הלא נשכח כל לימודיו
ועיקריו וכמו שאמרו במדרש שהנפש אשר עשו צחרן
חזרו לסורן. אולם כאשר נולד יחזק אשר הצטיח
השי"ת והקיומות להיות לך לאלקים ולזרעך אחרך
ובדאמרו יצמות ל"ט המיוחס אחרך וידע שהוא ינחיל
הדעות האמיתיות ויפרסם חלקותו לכן אמר שהוא
עכשיו אל לעולם ולא יופסק ידיעתו יתברך לדור דור והבן;
וַיִּרְאֵהוּ אחר וכו' נסה את אברהם מה שחלה הכתוב
הנסיין באברהם ולא ביחזק. הוא שכל מעשיהן
של אבות הוא יחס אומותו וקרבנות להשי"ת מכל
משפחות האדמה. וכמו שכל משנה תורה מלא מזה
ומהשמרו את השבועה כו' ומעשיהן המה לזכרון טוב
לבניהם. והנה העקידה אשר עליה התפלל אברהם ד'
יראה. הוא לזכרון טוב לישראל וכמו שאמרו למלך
מואב אחרי ששאל מ"מ חלקיהן של אלו כו'. והנה
אם זכר הכתוב נסיון של יחזק אז גם עשו צל לזכר
יד כי הוא זרעו של יחזק כמוש"כ הפוסקים ועיין
שו"ת מהרימ"ט וריב"ש סימן ל"ח [אמנם עיין פרק
הבונה ז"ך ח"ק הללו זרעו של יחזק וכו' עיי"ש
משמע דרק ישראל נקראו זרעו של יחזק ולא עשו]
אבל על נסיון של אברהם הלא הנודר מורעו של
אברהם מותר באומות כי בזרעך יקרא לך זרע
בזרעך ולא כל זרעך וא"כ אין זה זכות רק ליעקב
ולא לעשו שצביצבו מת אברהם חמשה שנים קודם שילא
לחברות רעה. ולכן אינו זרעו כלל ולכן חלה המלאך
בשם ד' יען אשר עשית כו' ולא חשבת בנך יחידך
כו' את זרעך שזה אינו רק של יעקב וזה שחזקו
קדמוניו בסדר והוא רחום ותראה לפניך עקדת יחיד
למען ישראל ולא לזכות לעשו אשר החריב ביתו ושרף
היכלו ועיין ירושלמי תענית פרק סדר תעניות ה"ד
ולא יחזק בגאל כו' עיי"ש. והבן ודו"ק בכ"י: --

אֵת בנך את יחידך ממני מה דלא אמר אשר
אחבת משום דמלאכי השרת מחשבה שכלל אינם
יודעים כמוש"א כי אתה לבדך בוחן כליות ולב ואהבה
היא מכוחות הנפש הנסתרים מהנבראים וזאת הנבואה יתברך
והערהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אומר
אליך כי כל תכלית העליה הוא שיהיה
לזכרון כמו אשר יאמר היום צהר ד' יראה והר המוריה
הוא

נשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יחזק בן
אברהם אם בן כך עבודה כאלו עשוי בפנים דמי
בקדו"ק ובעי להיות כה"ג ולזה נשתבא למקום אני
מקדש שעבודתו מחנכתו כמו שאמרו ביומא דף י"ב
בגמרא כה"ג ובא אחר תחתיו יעו"ש וכאן סדור
המערכה מקדשתו ודו"ק:

בְּאֶשֶׁר הוא שם. בגמרא ר"ה י"ח אמר רי"ל אין
דין את האדם אלא לפי מעשיו. לשון דין
קשה היה לו לאמור אינו ידון. והנראה דבמ"ר הלבישו
זה לשונו בן הקב"ה למלאכי השרת רשע או לדיק ששאל
למלאכים ואמר באשר הוא שם והנראה ידיעת השי"ת
במעשי האדם ידיעתו היא מידעית סיבתו ועלמותו
ואינה ידיעה חולית המתוספת עליו. לכן אינה מכרחת
הבחירה כמוש"ר רמב"ם והבאנו לעיל וא"כ ודאי לא
שייך שידון האדם על מעשיו בעתיד ולכן אמר איוב
[שנסחפך בידיעה ובחירה כמו שמלנו ספ"ק דצ"ב
ר"ה איוב לפטור כו' מן הדין בראת חמור פרוטותיו
קלוטות כו' בראת רשעים כו' וזה כי טען אשר
הידיעה מכרחת] בהסתפקותו אחרי שכעת הוא לדיק
רק בעתיד אולי ירשע אמר הכרואת אנוש תראה
העיני צער לך כו' כי תבקש לעוני כו' פירוש העון
העתיד הלא ידיעתך אינה מכרחת. אמנם ידיעת
הנבראים העלולים היא מכרחת. אך אי"כ הלא מלאנו
שמשא אמר וקם העם הזה וזנה אחרי מותי השחת
תשחיתוני. אמנם ז"ל בדיוק רק בקירוב כמו שהאריך
בזה בסוף תוי"ח בשם סבא דסבין. לכן אם הנבראים
יודעין בקירוב סד"א דכיון ידיעתם מכרחת מענישין
על העתיד. אמנם זה הוי כידיעה בלא ראייה. וכמו
אומר דאין דנין בדיני נפשות לכרע ואף בדיני ממונות
ג"כ אין מענישין לרבנן דפליגי על ר' אחא לכן עשו
זה לשיחה שמלאכי השרת שדיעתם חולית מן הסיבה
העליונה ולריכה להכריע אבל זה ע"ד הקירוב לפי
המאורעות שיודעים מה שיהיה לעתיד אבל מ"מ על
דרך הרחוק יכול לבחור צד אחר לכן גם על ידיעתם
אין מענישין ולכן אמרו בגמרא אין דנין שגם צ"ד
של מעלה שדיעתם לעתיד מכרחין ג"כ אין מענישין
לפי שהוא רק ע"ל הקירוב והוי רק כאומדנא וכידיעה
בלא ראייה. ודו"ק:

וַיִּרְאֵהוּ בעת ההיא ויאמר כו' חלקים עמך כו' ועתה
השבעה לי כו'. הוא כי אברהם היה נעלה
בהלכותו ברעות ד' דרכיו וחסדו היה גדול לרחוק
ולקירוב לבלי קץ. ואמנם כעת אשר ראו אכזריות
גדולה מאברהם לשלוח שוכנת חיקו עם צנו הבכור
אל המדבר עם חמת מים ולחם. אז פחדו ממנו

ועיין תוספות פ"ק דחולין דף ט"ז:

ובזבחים ל"ז ע"ב מה עולה טעונה כלי אף כל

טעונה כלי מאי כלי כו' אלא דמכין

ועולה גופה מנלן דכתיב ויחך את המאכלת והתם

עולה הוא כו' והנה מקרא מפורש כן ביחזקאל מ'

פסוק מ"ב ויניחו את הכלים אשר ישחטו את העולה

בם והזבח. הרי דלשחיטת קדשים טעון כלי ומשום

דעולה אשבתן בהדיא גבי יחך דטעון כלי. לכן

כתב בם והזבח. דלפי משפטי הלשון הו"ל למיכתב

אשר ישחטו בם את העולה והזבח רק דשאר קדשים

אינו מפורש. אך ילפינן מעולה דהוא גבי יחך ודו"ק:

ויקרא אברהם שם המקום ההוא ד' יראה. הענין

דאמרו ז"ל בישראל מחשבה טובה מלטרפת

למעשה מחשבה רעה אינה מלטרפת למעשה ובאומות

אינו כן רק מחשבה רעה מלרף למעשה ומחשבה

טובה אינה מלטרפת למעשה והא הקב"ה אינו בא

בטרוניא עם בריותיו ולמה העמיד הקב"ה נביאים

לאו"ה כדי שלא יאמרו חילו הפמדת לנו נביאים

כו'. אך הביאור כי בהמסרו יחך את נפשו על קידוש

שמו יתברך ומאז והלאה הוקבע לטבע קיים באומה

הישראלית להימשך אחרי רטון ההשגחה מעומק הלב

ולמסור נפשם ורוחם ומאודם על קדוש שמו יתברך

כאשר עשו אבותינו באלף החמישי ובשישי כידוע עד

כי כעת יוקשה אל נפש הישראלי מה זה נסיון להאשל

הגדול לור מחלבותינו אברהם ויחך וכן כתב הרמב"ם

בהלכות גירושין שמפני כן גט המעושה עפ"י דין הוי

הואיל שנפש הישראלי חשוקה לרטון השם באמת לכן

אם מחשב הישראלי לעשות מזוה ונאנס ולא עשה

מלטרפת למעשה כי המחשבה נתעלמה וחקוקה בנפש

הישראלי ומאזו אין עכוב כלל אבל חשב לעשות

רעה היא רק כפורחת והבל נדף שעלה במחשבתו

מאיזה סיבות שונות. אבל זה אינו מרלונו הטוב

והאמיתי. לא כן באומות העולם נפסם אותה רע

ורשע תאות נפשו ואם יחשוב בטוב זה אינו חקוק

אללו רק עלה מאיזה סיבה אבל לא נתעלמה בנפשו

כלל ולכן אמרו בסנהדרין ירושלמי אף הקב"ה אינו

דן יחידי שנאמר וד' יושב על כסאו ולבא השמים

כו' אעפ"י כו' חותם ביחידי שנאמר ויאמר ד' מי

יפתה את אחאב היינו שמחשבה בלב אף המלאכים אינם

יודעים כמו דכתיב אחת ד' לבדך בוחן כליות ולב.

[ולא כותספות פ"ק דשבת] לכן לגמר דין היו

לריכים לידע מחשבתו לכן חותם יחידי ובאחאב היה

מה שהסתו איזבל אשתו ולזאת היה דיו מי יפתה

את אחאב מידה כנגד מידה. וא"כ כעת שכבר עקד

את

הוא מקום המזבח והירושלמי מקשה על אין לך כל

הר וגבעה וכו' ומשני עפ"י דבור ונראה שקודם הקרבת

יחך. לא עבדו ע"ז על ההר רק אחרי הקרבתו שאין

לך כל הר וגבעה אבל אין אדם אוסר דבר שאינו

שלו אך כיון דפלחו ישראל לעגל גלו דעתיהו דניחא

להו וזה ההר הוא הקדש מאברהם ולא מהני ניחותא

דישראל רק זה ניחא אם א"י מוחזקת מימות אברהם

למפריע וע"ז יורה מאמרו של הקב"ה והעלהו על

אחד ההרים [היינו להיות לזכרון להבא] אשר אומר

שאומר עכשיו אליך היינו שיהיה אליך מיד ויהיה

שלך מוחזק תיכף ודו"ק: -

ויבקע ע"י עולה. בתרגום וללח אפי לעלתא היה

לו לכתוב ויבקע ע"ז לעולה ונראה משום

דאמרו במנחות דף כ"א דע"ז שלא נשתמשו בהן

הדיוט ואסור בע"ז סתירה לכן אמר ע"י עולה

שמיחזקין לעולה ואליבא דפליג וסבר דלא בעי

ע"ז חדתי אזיל לטעמו דסבר במעילה י"ט דע"ז

קרבן גמור יש בהן מועל אחר מועל וקדושת מזבח

עליהן ולכן הו ע"י עולה שהן קדושים בקדושת הגוף

לא קדושת ב"ב ודו"ק.

שבו לכם עם החמור עם הדומה לחמור יתכן

כי מפני שעוד לא מדכבו ליטור מכל שמן

עו"ג אף אחרי שהיו מגדלים בבית אברהם שכל ימיו

היה מזכיר על העו"ג בכ"ז היה ירא כי אחרי אשר

יראו כי מלאך ד' שולח לו אל תשלח ירך כו' וגזדמן

חיל אחר תחתיו ויחשבוהו לענין אלקי ויתנו לו כבוד

של מעלה לכן אמר שבו לכם עם החמור ורמז להם

שהם עם הדומה לחמור אשר התפעלות קלה תוכל

להיות לפעולה אללם לבטל כל מה שמלאו אונם לשמוע

מאברהם ולכן חשד אותם ע"ז. וזה יתכן עפ"י דרך

הדרש שנתגבאו ונשובה אליכם ודו"ק:

הנה האש והע"ז ואיה השם לעולה פירוש שקרבן

תמיד בעי ביקור (פסחים ל"ה) רק כדי שלא

יהיה בו מום. אבל בב"ב לא פסלי מומין רק מחוסר

אבר (ע"ז ה') ולא בעי ביקור בהם אף אברהם יא

מכלל ב"ב ובבמה אינו טעון ע"ז ורק תמיד במזבח

בעי שני גזרי ע"ז ואש קדוש ג"כ אינו טעון

בבמה (מנחות כ"א) וזה שאל הנה האש והע"ז

אלמא דין תמיד במזבח ואיה השם לעולה שטעון

ביקור ולכן אמר יראה לו השם וכו' פירוש שכבר מבוקר ודו"ק

האש והע"ז וכו'. ולא הזכיר המאכלת מפני שגם

שחיטה לחולין טעון דבר תלוש לא מחובר

אבל אש וע"ז אינו רק בעולה שיהיו חדתי מוכנים

לגבוה ומזה ילפינן שגם חולין טעון דבר תלוש לשחיטה

משך

וירא

חכמה

שאנשי מזרח גדורים מן העריות שעל זה פעלו שם ועבר לתקן המדות והתכונות אך לא הועילו לבני דורם לתקן המושכלות וכמושי"ג וזה שאמרו במ"ר פ' ג'ה המוריה שילאה הוראה לעולם זה תיקון המושכלות ושיילאה יראה לעולם זה טהרת התכונות ועונש על השחתת המדות וכמוש"ל כולא תקיא הארץ אחכם כאשר קאה הגוי לפניכם כי את כל אלה עשו הגוים כו' וכדברי ראב"ע כי בארץ ישראל גם העו"ג שלא נלקו נענשו על העריות יעו"ש, ועיין תענית ט"ו ובתוספות שם ואכמ"ל וזה דרוש נכבד ודו"ק. -

בי נשבעתי כו'. השבע לי שאין אתה מנסה אותי כו' מד"ר. וזוה רמז לו עקב אשר שמעת שימעת עקב במינן שנותיו והוא כל שנותיו כמו שדרשו על עקב אשר שמעת אברהם יעו"ש היטב: --

יען אשר עשית את וכו' וירש זרעך את שער שוגליו והתזכרו בזרעך וכו'. הנה האכזריות הוא מדה נשחיתת והיא מחלה המתדבקת כי אם יעשה האדם זה פעם אחד יקנה בו מדה הפחותה הזאת ויהי כחיתי טרף להשחית ולחבל גם לבלי תועלת והפליגו בזה עד כי השובר כלים בחמתו כו' אמרו נשבת כי הוא כעובד ע"ז ואף אם עושה האדם דין ומשפט במקום המועיל אבל אין דרך בני אדם להתברך בו אמנם עכשיו שאברהם השתמש במדת האכזריות לשחוט את בנו יחידו הגדול לו לזקנתו אשר הוא נגד הטבע ולא כוון רק לקיים רצון השי"ת ולפרסם אלקותו לכן מעתה ירש זרעך את שער שוגליו שמעתי נתינים העמים הנשחיתים הם הו' אומות שבארץ ישראל שנאמר עליהם לא תחיה כל נשמה ואסור לחמול אף על עולל ויונק שלזה צריך אכזריות לכאורה. ובכ"ז אני יודע כי והתזכרו בזרעך כו' שלא יכוונו בהאכזריות רק לקיים מצוות השי"ת וכמו שדרך יהושע בעלמו על לואי החלכים לקיים מצוותו יתברך בלבד, אבל לא שיקנה בהם מדת האכזריות חלילה והבן:

יישיב אברהם אל נעריו ובמד"ר. ויחזק היכן הוא שלחו אלל שם ללמוד תורה משל לאשה שנתעשרה מפלגה אמרה הואיל ומן הפלך הזה נתעשרתי לא יהא זו מת"י לעולם כך אמר אברהם כל שבא לידי אינו אלא בשביל שעסקתי בתורה ובמצוות לפיכך איני רואה שתזון מזרעי לעולם. דע כי התורה היא משלמת את הישראלי ומקשרתו ברמ"ח איבריו ושם"ה גידיו נרץ ומעלתו אל תכלית השלמות האפשרי ובלעדה לא יוכל אדם לבוא לידי כשרון הגמור מיום. נתן ד' אותה לישראל, ומלבד שהיא משלמת את החסרון ומונעת הפחיתות אשר בהאדם מלך חומריותו וכוחות קצו

את יחזק ונעשה גפשו כליל לר' ושוב בניו יהיו חושקים מטבעם לעשות רצון הקב"ה ויהיה מחשבה טובה מלטרפת למעשה ומחשבה רעה לא יהיה מאומה נחשב וזה אינו רואה שום נכבד וזאתי הבורא ית"ש. לכן אמר ד' יראה שהוא יביט למחשבותיהם ויראה למעלליהם כי עיניו פקוחות על כל דרכי איש לתת לאיש כדרכיו והנה עד העקידה נזכר אלקים ואחר כך הויה מפני שלדיקים מהפכים מדת הדין למדת הרחמים ובפרט לידוע סוד העקידה שפקד יחזק לאכלל אשא במי"א כמד"א בזה"ק ואכמ"ל וזהו השגחה הנסיית שזה הויה לכן שם נהגה באותיותיו וזה יראה ודו"ק היטב: **במד"ר** שם קרא אותה שלם כו' אברהם קרא אותה יראה כו' אלא הריני קורא אותה ירושלים כו'. והענין דשם היה בדור המבול והיה בתבה וזן ופרנס כל הגזברים שם בתבה והעיקר היה לתקן המדות והפעולות שהמה היו מושחתים שהשחית כל בשר דרכו ומלאה הארץ חמס וכל לימודו היה לתקן המדות והתכונות בכל המי. וזה מורה שלם שהוא מורה שכל המין האנושי הוא אדם אחד וכל אחד הוא אבר מאיברי האדם הגדול וכל אחד נלרך לחבירו מושפע ומשפיע זה לזה וכולם כאחד נושאים קיום מין האנושי ונלחיותו. אמנם אברהם התפלסף מאד בחכמה ולמד כל דרכי הטושים והתווכח עמהם וחזק בשכלו כי יס' ד' אחד משגיח על הכל ולא מסר השגחתו להכוכבים כאמונת האל"ה ומשום זה ללי אברהם ד' יראה שאמרו בספרי כי גורם מכרם זה אברהם שצירר לו הגליות ולא גיהנם. ובגלות צריך להיות ההשגחה הפרטית יותר לקיומם כמו שאמרו גלו לבבל שכינה עמהם ואכמ"ל. וזה אשר יאמר היום בזה ד' יראה, ר"ל שיתגלה אלקותו בראות כל בשר כבוד ד' בגסיים פרטים והנה ירושלים בנויה על שתי הדברים היינו לזכך המושכלות שעינקן במוח ולתקן ולקשט המדות שעינקן בלב. וזהו בכלל מאמרו ז"ל לעולם יכנס אדם שני פתחים ואח"כ יתפלל וזה המוח והלב ולכן ירושלים כלילת יופי משום לכל הארץ ושם עלו שבטים להודות לשם ד' כי המדות והמושכלות שניהם נזכרו ונטהרו בירושלים ולכן קרא אותה ירושלים על שני הפעולות ולזאת בארץ חרן ששם היו המדות לא בהשחתה כי שם פעלו שם ועבר. לכן זוה אברהם ליקח אשה לבנו משם כדברי רבינו גיסיס דדרוש ה' שהמדות מושרשות בלב הבנים גי"כ ואכמ"ל ולכן נקרא ירושלים יראה על שם טהרת המושכלות ושלם על הזדככות התכונות והמדות אשר ע"ז נאמר כלילת יופי. ואמרו במד"ר וילא פ' ע' הדא אמרה

התורה כי היתה חביבה עליהם אף שלא היו מלווים ועושים ולא הוסיפה להם התורה בעלם שלימות לולא הסרת הטהורים והפחיתות כאשר הוסיפה להשלמים המלווים ועושים בכ"ז לא הזניחו מאהבתם אותה שעל ידם הסירו הרע וסילקו הפחיתות ונעשו אורים גדולים ומוזהירים מפיקים נוגה ככוכבים לעולם ועד:

ופלגשו כו' ואת מעכה ספר לנו הכתוב. כי לא נשתדל אברהם ליקח אשה לישראל ממשפחתו אע"פ שהיה לו ליקח אשה לישראל בן פלגשו את מעכה בת פלגש נחור. שכן היה דרכם להשתדך בני פלגשים עם בנות פלגשים בכ"ז לא היה איכפת לאברהם ולקחה לו אמו אשה ממלרים כי הוא לא מהבדית שנכלל עליו דאמר ביבמות ס"פ נושאין להיות לך לאלקים כו' דלא תנסוב כו' ודו"ק:

בהפטר

מה יש לך כתיב לבי משום דמן התורה כתבו הקדמונים דמלוה ע"פ גובה ממטלטלין דיורשים ובפרט דהמלוה היה יהודים בן אחאב ומלך כל חובו אף ממטלטלין מיחשב כמוחזק כמו דאמר ב"ב נ"ה דהבכור אינו נוטל פ"ש אם כן הכלים שבביתו מוחזקים להבעל חוב וכי איבא ברכה והוי כהפקר וזכי כליו של יהודים להמוחזק ונעשה שלו ואיך תסלק לו חובו בזה לכן אמר לי לך שהיא תמכור לאלישע הכלים ויהיו המוספים של אלישע ויתן לה השמן לשלם נשיה להבעל חוב לכן כאשר שאלה כלים מאחרים היו המוספים שלה ושלמה נושה מהשמן ודו"ק. וזה מורה הכתוב כאלו כתב לי לך ודו"ק:

דענין מבורא. דאלישע היה סבור דית"י מת בשביל זכות הספקתו וזה שאמר ושמת משענתי על פני הנער זכות שהזנומית היתה משענת להנביא במשון ומזונות אבל אינו כן רק עיקר תחיית המת הי' באמונתה התמימה בהנביא ובשביל האמונה לדיק יחיה את בנה לכן ע"י גחזי שלא האמינה בו שידעה כמדרשט הוא קדש ואין משרתיו קדש וכן אמרה חי ד' כו' אם אעזב לכן לא אחיה הנער אבל אלישע שהאמינה בו הוא החי' הנער לכן לנסות גודל אמונתה בהנביא אלישע עשה השי"ת שהעלים ממנו והוא שלא לשאול השלום לילד ובכ"ז האמינה בו ולא נפל מלצבה שום חסרון אמונה בהנביא כי הבן אשר נתן לה יהי' בן קיימא וחי' יחי' לכן בזכות זה אחיה בנה ולכן לא נאמר וישמע ד' בקול אלישע כמו שכתוב באלוה ודו"ק

נצטו המשוקעים וטמועים בהבלי הזמן ועוגביו. עוד היא בעלמותה טוב ויקר אושר האמיתי וזה יתקרב האדם לאלקינו וזה יחיה פניו הוא השגת האלקות כי התורה היא מטונו של השי"ת ובה הוא שריו וכמו שראינו במקדש שכלומות העדות על הארון שם שרתה שכינה ומשם יראה אורה לעולם (מנחות) והוא כנוי על שפע החכמה וההשגה והשלמות ובמקדש שני שחבר הארון חסרה שכינה ובנסוע הארון ויאמר משה קומה ד' ולכן לעתיד לבוא ג"כ אין מלות בטלות וכן מלאנו להנדיקים במתיבתא דרקייע עוסקים בהלכה כי אף בלא חומר ובלא ילד ובלא רע ג"כ התורה היא התכלית האמיתי והוא הדבקות הנשגבה לאלקים.

וזה שאמרו בשבת דף פ"ג לעולם אל ימנע אדם מבהמ"ד ומד"ת ואפילו בשעת מיתה כו' שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באוהל אפילו בשעת מיתתו של אדם תהא עוסק בתורה. פירוש דאמרו פ"ק דברכות אם רואה אדם שילדו מתגבר עליו כו' וא"ל יזכיר לו יום המיתה כו' הרי דיום המיתה מועיל להחליש הרע ולבלע הילך יותר מתורה וק"ש. ואם כן אם תאמר כי התורה אינו רק להסיר הפחיתות ולהדיח הרע ולהשלים החסרון. א"כ בשעת מיתתו של אדם שאז נחלש ממנו הילך לגמרי אינו לריך לאחר התורה ע"ז אמרו שאינו כן. שעלם התורה היא תכלית השלמות אף במקום שנעדר הרע. לכן אף בשעת מיתתו של אדם יהא עוסק בתורה ובכ"ז אינו דומה שלימות התורה להמלוה ועושה מלך מלוה למי שאינו מלוה ועושה מלך שלימות המושג מהתורה. כי להסיר הרע הוא כמעט דג"א וע"ז אמרו עו"ג שיושב ועוסק בתורה הוא ככה"ג שנכנס לפני ולפנים פירוש שכה"ג נכנס להסיר הרע לכפר ולשלוח העונות אל ארץ גזירה שזה ענין הסרת הרע בזה הוא גדר אחד מי שמלוה ועושה למי שאינו מלוה. אבל להשיג זוהר השלימות הרוחני ועולם התקרבות לאלקים אין בזה סוג וערך כלל מי שמלוה ועושה למי שאינו מלוה ועושה. שנוטע העליון ודביקות האלקי אינו אלא רק למי שמלוה עוסק בתורה ולכן נתקבלה תפלת משה שלא תשרה שכינה באומות כיון שאינם מלווים אף אם יהיו עושים לא ישיגו דביקות האלקים השוכן בתוך תורתו כמו שביארנו. וזה עומק מאמרים שאברהם שלח ליחזק ללמוד תורה כי התבונן במאמרים זה אשר העירו לנו כי להסרת הרע ולכלות החומר ומאחביו השטן ומדיחיו כבר הגיעו אברהם ויחזק בנסיון העקידה שהגיעו לתכלית מעלה האנושית אשר לבס היה חלל בקרבם לגמרי אבל בכ"ז לא הזניחו